

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Cemal HEKİMOĞLU

SOVYET DIŞ POLİTİKASINDA İLK YILLAR

GELENEK

947.084
HEKs

CEMAL HEKİMOĞLU

**SOVYET DIŞ
POLİTİKASINDA
İLK YILLAR**

Gelenek Yayınevi
Yazışma Adresi:

Hamam So. Yavuz Han
Kat:4, No:10
Cağaloğlu/İSTANBUL

Yurtdışı Temsilciliği:

Sabri YILDIZ
Noorderhauen 23 A
9712 VG Groningen
HOLLAND
Tel. 50140433

Kapak düzeni:

Nezih DANYAL

Dizgi:

Bibliotek Tel. 513 43 60

Ofset Hazırlık:

Seçenek Yayıncılık ve Mat. Ltd. Şti.
Tel. 513 63 50

Baskı:

Acar Matbaası

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
■ I. HAYAL İLE GERÇEK	7
■ II. ÇIKAR ÇATIŞMALARINI KULLANIRKEN	12
● III. BİRAZ TROTSKİY	18
■ IV. TEK ÜLKEDE SOSYALİZM	23
■ V. DIŞ POLİTİKA PRATİĞİ BAŞLARKEN	33
■ VI. DIŞIŞLERİ HALK KOMİSERLİĞİ VE DİPLOMATLAR	40
■ VII. SOVYET DIŞ POLİTİKASINDA ALMANYA VE BREST LİTOUSK	47
■ VIII. İNGİLTERE VE DOĞU HALKLARI	58
■ IX. 1930'LARA DOĞRU	65
■ X. ALTI YIL, BEŞ MAKALE	68

SUNUŞ

Bu kitap üç-beş, ya da on yıllık bir kesiti kapsayan bir tarih çalışması değil. Sovyetler Birliği gibi her yıl onbinlerce araştırmaya konu olan, hakkında marksistlerden batılı haberalma servislerine, döneklere devlet adamlarına, ordu mensuplarından sanatçılara kadar çok değişik "kalem"lerin sayfa doldurduğu bir ülkenin şu ya da bu kadar yılını yeniden keşfetmek gibi bir amacım hiç olmadı. Sovyet dış politikası da, aynı biçimde, değil ana hatlarıyla günü gününe, hatta saat saat yazılmış durumda...

Ancak burada, Türkiye'deki birisinin de katabileceği zenginlikler olduğunu düşünüyorum. Katabileceğimiz, yeni olgular, yeni kişilikler, hatta yeni bir yaklaşım değildir. Mümkün olan, Türkiye'de sosyalizm içi tartışmaların taşıdığı kimi özgünlüklerin belli bir tarihe süzgeç olabilmesidir. Katacaklarımız, bizim süzgecimizden geçecekler olacaktır. Ben bu süzgeci önemsiyorum.

Kitap çok sayıda, kısa sayılabilecek bölümden oluşuyor. Her biri kendi içerisinde belli bir bağımsızlığa sahip olan bu bölümler, Sovyetler'in ele aldığım dönem içerisindeki bütün dış politika pratiğini kapsamıyor. Zaten böyle bir niyetle yola çıkmadım. Yalnızca ön plana çıkarılması gereken tartışma ve politikaları işlemeye çalıştım. Bu nedenle, "kronolojik" boyutu hemen hiç olmayan bir kitap çıktı ortaya.

Bu çalışmamı, yakın bir gelecekte II. Dünya Savaşı'nı merkeze alan

bir başka kitap ile devam ettirmeyi düşünüyorum. Gerçekleştiği takdirde bütünlüğü biraz daha yakalama şansına sahip olacağım.

Son olarak birşeyi hatırlatmak istiyorum. Belli bir seçmeciliği ve özgürlüğü kullanabilmemi sağlayan bazı kaynaklar var Türkçe'de. Örneğin yakın geçmişimizde May yayınlarınca basılan dört ciltlik Uluslararası İlişkiler Tarihi, beni birçok "olgu"yu aktarma yükümlülüğünden kurtardı. Bu dört cilt, tamamen Sovyet dış politikasının ilk yıllarını odak noktası olarak almasa da, konumuz açısından çok iyi bir başvuru kitabı olarak görülebilir. Yalçın Küçük'ün Türkiye Üzerine Tezler'inin ikinci cildi ve Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları, konuyla ilgili birçok tartışmayı Türkiye solunun gündemine sokan, bu tartışmalar bünyesinde önemli çözümlemeler içeren kitaplardır. Bu arada, Carr'ın bolşevik devrimine ilişkin on dört cilt tutan çalışmasının hiç değilse bazı ciltlerinin Türkçeye çevrilmesi, seçmeciliğimden ve özgürlüğümden daha az sıkıntı duymama neden olurdu. Bu eksikliğin kısa bir süre sonra ortadan kalkacağını umuyorum.

Bu çalışmanın çok kısa bir sürede kitap haline getirilmesini sağlayan Gelenek yayınevi çalışanlarına teşekkürler...

I. HAYAL ile GERÇEK

Rusya Çarlık döneminde, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Prusya ve Osmanlı ile birlikte dünyanın kaderini elinde tutan ülkelerden birisiydi. 1917 Ekimi böyle bir ülkede gerçekleşti. Yüzölçümü, nüfusu ve kaynakları ile ağırlığı olan bu ülkede gerçekleşen devrim, bu ağırlık ile orantılı bir yankı uyandırmadı. Başlangıçta...

Nedeni çok basit, 1917 ve sonrasındaki bir-iki yıl boyunca Avrupa toz duman içerisindeydi. Savaş-açlık-devrim üçgeni ortalığı kasıp kavuruyordu. Ayrıca Rus devrimini uluslararası burjuvazi yaşama şansı olmayan bir anomali, uluslararası devrimci hareket ise yayılacak bir kazanım olarak görüyordu. Kimse Sovyetler'de otuz-otuzbeş yıl yalıtılmış sosyalist kuruluş sürecinin olabilirliğine olanak tanımıyordu.

Rus devriminin öncü rolünü çok önceden sezen Lenin dahil, Rus bolşeviklerinin hemen hemen tamamı, diğer merkezler, başta Almanya için "gün sayıyorlardı". Bir tek oldum olası batılı marksistlere kuşku ile bakan, 1923-24'e kadar onlarla pek diyaloga girmeyen, Avrupa'nın sorunlarından uzak duran Stalin, sözkonusu genel eğilim ve psikolojinin dışında bir yere sahipti.

Aslında, abartılı olup olmadığı bir yana, Avrupa devrimine yönelik bir optimizm, Rus bolşeviklerinin birer marksist olarak yüklendikleri uluslararası görevler düşünüldüğünde tamamen olağandı. Ayrıca, bir

dünya savaşı gibi, ulusları tam anlamıyla iç içe geçiren, sınır tanımayan bir olgu kitleleri, sınıfları, insanları ama düşman, ama dost olarak birbirine çok yakınlaştırmıştı. 1918 yılında bir Kızıl Muhafız ile Alman askeri arasındaki psikolojik farklılık, 1925'e göre çok daha az ve önemsizdi.

Ancak savaşın bitimiyle, tedrici olarak, her ülke kendi egemenlik bölgesine çekilmiştir. Örneğin, savaşın son yılında İngiltere ve Fransa'nın yanına katılan ABD; bu kez 1919'da Avrupa'ya çok uzaktır. Doğal ki Rusya'ya da...

1918 ise, sınırların etkisiz görüldüğü, mesafelerin kısaldığı bir yıl olarak karşımıza çıkıyor. Bu aynı zamanda Sovyet iktidarının ilk yılıdır. İşte bu 1918, bir sonraki yıl ile beraber, Lenin'in Avrupa devriminden en çok umutlu olduğu yıldır. Yalnızca Lenin'in değil...

1918 Kasımı'nın başında Pravda'da "dünya devrimi başlamıştır" mesajı veriliyor. Hemen arkasından Radek, 1919 ilkbaharında bütün Avrupa'nın sosyalist olacağını ilan ediyor(1). 1919'da, Zinovyev, Komintern'in merkezinin Paris'e taşınmasını öneriyor. Aynı Komintern'in birinci kongresinde ise Paris beğenilmiyor; Berlin'de karar kılınıyor. Moskova mı? O ancak geçici merkez olacaktır. Bolşeviklerin önemli bir bölümü Sovyet Rusya'ya sosyalist kuruluşun öncülüğünü yakıştıramıyorlar.

Burada önemli olan, başta Lenin olmak üzere, Sovyet devriminin liderlerinin, sosyalist Rusya'da uygulayacakları program için, batıdan gelecek "devlet" yardımlarını seçeneği olmayan bir zorunluluk olarak değerlendirip değerlendirmedikleridir. Lenin birçok kez, ama özellikle 1918-1920 arasında, Avrupa'nın ileri ülkelerinde devrimin çok yakın olduğunu, ancak bunun gerçekleşmesi halinde Rus devriminin yaşayacağını, kesin zafere ulaşacağını belirtmiştir. Ama Lenin'in belirttikleri yalnızca bunlar değildir.

Lenin, özellikle 1920 ile birlikte, Avrupa devriminin belli bir zaman limiti içerisinde sonuçlanmasına yönelik beklentileri olanları uyarmaya başlamıştır. Kendi ülkesinde, partisinde bu zaman limiti ile Sovyet Rusya'nın ayakta kalabilme vadesini belirlemeye çalışan bir sürü pesimist olduğunu bildiği için, bu zaman limitini giderek genişletmeye, hatta belirsizleştirmeye başlamıştır:

"Avrupa devrimine gecedir, ancak, önceden bir devrim takvimi hazırlamak olanaksızdır. Biz Rusya'da yalnızca beş yıl değil, ama daha çok tutunacağız."(2)

Lenin bu konuşmasını 1921'de Komintern III. Kongresi'nde yapıyor. Devrimci dalganın sönmeye başlaması ve bir dizi başarısız iktidar girişimi, Lenin'i ihtiyatlı davranmaya, dikkatleri ve enerjiyi eldeki kazanıma yöneltme çabasına itiyor. Burada hareket noktası nedir?

En açık, en rafine tezler 1918 Kasımı'nda Kautsky'ye karşı dile getiriliyor ve "tek ülkede sosyalizm" teorisinin en önemli temellerinden birisi vurgulanmış oluyor.

Bilindiği gibi, Rus devriminin ve aynı zamanda Rus sosyalistlerinin tarihi, değişen koşullar ile değişemeyen devrimcilerin ve perspektiflerin çatışmasındaki trajedi üzerine kuruludur. 1901 sonrasında Struvecilik'ten kurtulamayanlar, 1917'de burjuva demokrat kalıpları aşamayanlar, 1917 Kasımı'nda kuru popülizm ve demokratizmden kopamayanlar, 1919 ve 1920'den sonra dünya devrimi dışında hiçbir dayanak arayışına giremeyenler, hep bu trajedinin kurbanı oldular.

İşte Kautsky, biraz da bu son trajik durumu sezdiği için, Rus bolşeviklerine yüklenmiş, onları sonu belirsiz bir maceraya sürüklenmekle suçlamıştır. Aldığı cevap ise şudur:

"Bolşevikler taktiklerini başka ülkelerde belli bir güne dek beklenen bir devrimde dayandırsalardı, reddedilemeyecek bir saçmalığa düşmüş olurlardı... Kautsky belli bir tarihte olması beklenen bir Avrupa devrimine dayalı taktiklerle, belli bir tarihe değil, uzak ya da yakın gelecekte beklenen bir Avrupa devrimine dayalı taktikleri birbirine karıştırmıştır. Hafif, ama çok hafif bir sahtecilik."(3)

Tek ülkede sosyalizm teorisi ve pratiği, zaten hiçbir zaman tek ülkeyi bir amaç haline getirmemiştir. Sözkonusu olan, belli bir vadede, başka ülkelerde iktidar sorunu çözülme bile, sosyalist kuruluşun geri dönülmez bir yola girmesidir. Örneğin Sovyet Rusya'da bu geri dönülmez noktaya ulaşıldığı, 1936'da ilan edilmiştir.

Ancak sorunun bir boyutu daha vardır ve bu Lenin'in aynı çalışmasında dile getirilmektedir:

"İkinci nokta şudur: Devrim durumu varsa, bir Avrupa devrimini hesaba katmak, bir marksist için zorunludur. Devrim durumunun olmasıyla olmaması hallerinde, sosyalist proletarya taktiklerinin aynı olmayacağı, marksizmin alfabetesidir."(4)

İlk devrimci dalganın tamamen söndüğü 23-24'ten ikinci savaşa kadar bu anlamda iki önemli devre var: 1926-1929 arası ve 1932-34 yılları. Şu kesinlikle söylenmelidir: 1933'te AKP'nin girişiminin bir taktik hata olup olmadığı tartışmasından tamamen bağımsız olarak, bu iki dönemdeki bunalımın Avrupa'da sosyalist iktidarlara geçit verme olasılığı yoktu. Hele hele bu dönemlerin 1918-1924 arası ile kıyaslanması hiçbir şekilde mümkün değildir. I. Savaş'ın hemen ertesinde Avrupa ve ABD'yi topyekun saran bir bunalım sözkonusuyken, 1926-27'de İngiltere'de yoğunlaşan (işçi sınıfında reformizmin ağırlığının hissedildiği), 1932-33'te herşeyden önce Almanya'yı sarsan ve bu anlamda daha lokalize siyasal bunalımlar yaşandı. Bunun, uluslararası sermaye açısından ne kadar rahatlatıcı olduğu unutulmamalıdır. Bu durumda, 1924 sonrası dönemde, AKP'nin ve Komintern'in taktiklerini yalnızca bir devrimci krize göre ayarlamalarını beklemek çocukluk olurdu.

Tekrar 1919 yılına döndüğümüzde, bu yılın Avrupa'daki devrimci dalga için bir dönüm noktası olduğunu görüyoruz. 1918'de Emekçi Finlandiya Cumhuriyeti Alman müdahalesi ile yıkılmıştı; 1919'da ise Sovyetler Macaristan'ı... Özellikle ikincisi, Komintern çevrelerinde çok umut vaadeden bir deneyim olarak değerlendiriliyordu. Ama, biraz da sosyal demokrasinin ihaneti yüzünden bu iktidarın çöküşü, beraberinde birçok soruyu da gündeme getirdi.

Bundan sonra, 24'e kadar yine bir devrimci nesnellik vardır ama, bu bir anlamda "kaçırılmış" bir nesnelliktir. Eğer böyle değerlendirmeseydi, Lenin, bunalımın bütün sarsıcı etkisini sürdürdüğü 1921'de "propaganda döneminin bittiğini ve eylem döneminin başladığını yazmanın ve düşünmenin zararlı olduğu"nu(5) söyler miydi? Aynı yıl, "kılıcımızı atıyoruz" diyen Bulgarları "ezilirsiniz" diye uyarır mıydı? 1918'de bir parti kongresinde durup dururken dünya devrimine "peri masalı" der miydi?(6) Aynı yıl, Amerikan işçilerine hitaben "biz dünya devriminin kaçınılmazlığına

inanıyoruz, ama bu demek değildir ki bizler sırtını erken ve kesin bir tarihte gelecek olan devrime dayayan budalalarız"(7) biçiminde konuşur muydu? 1922 Kasımı'nda Komintern'in IV. Kongresi için düştüğü notlarda "Beş yıldan beri yalnızız. Şu anda öteki ülkelerde henüz devrim yok; savaş ve açlık. Yokolmak mı gerekli?" diye güven tazeler miydi?

Hayal mi, gerçek mi? 1918'ten sonra uzunca bir süre Avrupa devrimcileri, Rusya'nın yönetici partisinin üyeleri bunun cevabını bulmaya çalıştılar. Lenin, hep açık kapı bırakan bir gerçekçiliği tercih etti. Birçok yönetici, gündelik başarı ve kazanımlarla hop oturup hop kalktılar, gözlerini Avrupa'ya bağlı telgraf hatlarından gelecek sevindirici mesajlara diktiler... Bir kişi, çok çeşitli nedenlerle Münih'e, Hamburg'a, Budapeşte'ye, Milano'ya karşı kendisini tam anlamıyla duyarsızlaştırdı. İlgili alanları içerisinde (bu yalnızca dil bilmediğinden kaynaklanmadı) Komintern ve Avrupa devrimini son sıralara yerleştirdi; "Batı'da devrimci bir hareket yok, gerçeklik değil, sadece bir potansiyel var"(8) tezini fırsat buldukça dile getirdi, çok kişiyi kızdırdı...

II. ÇIKAR ÇATIŞMALARINI KULLANIRKEN

Sovyetler Birliği dış politikasının ve diplomatik etkinliğinin bugüne dek uzanan bir davranış kalıbı var: Kapitalist sistem içerisindeki çelişkilerden yararlanmak. Bunu bir tür savunma mekanizması olarak değerlendirmek mümkün. Süreklileştiğini belirttiğim bu davranış 70 yıl içerisinde çok önemli iki sınavdan geçti. Bir tanesi, 1917-1921 yılları arasındaki fiili dış müdahale ve dış müdahale tehdidine karşı verilen mücadele, ötekisi 1933-45 yılları arasındaki faşizm ve savaş döneminden ayakta çıkabilme kavgası. Her ikisinde de Sovyet diplomasisi, kapitalist sistem içi organik bağların zayıf noktalarının üzerine giderek, "yalnızlık"tan kurtulma şansını elde etti.

Burada sorunun çelişki yaratmak olmadığı çok açıktır. Ancak sorun, yalnızca mevcut bir çelişkiyi bulmak, görmek de değildir. 1917 sonrasında Versailles sisteminin Almanya ile galip ülkeler arasında bir çıkar çatışması üzerine kurulu olduğunu bilen Sovyet diplomasisi, bu çıkar çatışmalarından yararlanmaktan öte, çelişkileri işleyici, tazeleyici bir çalışma tarzını benimsemiştir. Bu nedenle, sözü edilen davranış kalıbının kendisini çelişkilerin nesnel sınırlarına hapsettiğini sanmak büyük bir yanılıştır.

Çelişkilerin geçici niteliği ve bu çelişkilere bütünüyle bel bağlanmaması, yani tek ata oynanmaması da bir başka önemli özelliktir. Daha sonraki bölümlerde değineceğim İngiliz-Sovyet,

Alman-Sovyet ilişkilerinde Sovyet tarafı esnek davranabilme yeteneğini hep korumak istemişlerdir.

Aslında, Sovyet Rusya, kapitalist ülkeler arasındaki çatışmaların hiçbir kural tanımayan acımasızlığının sürdüğü bir ortama doğdu; doğumun kendisi bile biraz da bu nedenle gerçekleşti. Yeni düzen, bu nedenle, kendisine kan veren kaynaklardan en önemlisine sahip çıkmakta, onun gerçeklerini yerine getirmekte fazla güçlük çekmedi.

Güçlük çekmemesinin "dış" nedenleri de vardı. Bu yüzyıl, kapitalist sistem içi çelişkilerin, geçici ve dalgalı da olsa, sosyalizm tehditini geri plana ittiği iki dönem yaşandı. İlki dört ikincisi altı yıl kadar sürdü. İnsanlık tarihinin hiç yaşamadığı ölçüde büyük bir kıyım yaşandı. 1917 Ekim'i'nde, yeni bir toplumsal sistemin ilk adımı atılırken, kapitalist sistem içi çelişkiler hala "kan" akıtılarak çözülmeye çalışılıyordu. Yüzyılın başından beri ilginç şeylere sahne olan Rusya'daki bu yeni "gariplik" açıkçası pek ciddiye alınmadı. Almanya'nın teslimine kadar geçen süre, çok önemli bir zaman kazandırdı bu "garipliğe"...

İşte bu ortam yeni düzene, çıkar çatışmalarının içine sızma veya onları işleme anlamında bir ön deneyim kazandırmış oldu. Aynı ortam sayesinde, daha sonra çok önemli olanaklar sağlayan ilişkiler kuruldu. Bu nedenle Kasım 1917 tarihi önem taşımaktadır. Devrim, 1918'in ortalarına sarksaydı, bu olanaklar kesinlikle kullanılamayacak, daha hemen başta çok sert ve öldürücü tepkiler alınacaktı.

Şimdi biraz daha, savaşın bitişi ile, çıkar çatışmalarının nasıl bir nitelik kazandığına bakmak gerekiyor. 1917 yılında savaşa katılan ABD, savaşın sonunu da yaklaşıyor ve 11 Kasım 1918'deki ateşkes ile 1. Dünya Savaşı bitiyor. Bundan sonra, kapitalist sistem içi çelişkiler, Versailles görüşmeleri ve bu görüşmeler sonucu oluşan Versailles sistemi içerisinde ortaya çıkıyor. Genç sosyalist devlet, açığa çıkan derin çelişkilerin yanısıra, nüans farklılıklarını bile değerlendirerek yol almaya çalışıyor. Gözlerin giderek daha fazla kendi üzerine çevrildiğini bilerek...

Bu "kem gözlerden" ilki, kendisine düşmesi muhtemel paylardan hiç hoşnut olmayan İtalya oldu. Bu ülke, tatminsizliğin verdiği yaratıcılıkla en kısa sürede bir anti-sovyet hareket yapılmasını, geniş toprakların bir bölümünün galip ülkeler tarafından ilhak edilmesini açıkça istiyor.

Bir başka Akdeniz ülkesi Fransa, yenik Almanya ve yeni Sovyetler'i, ama en fazla bu iki ülkenin yakınlaşmasını bir kabus gibi değerlendiriyor. Her ikisine de soluk aldirmamak için gereken herşeyin yapılmasını istiyor. Bunun en önemli araçlarından birisi olarak da, güçlü bir "tampon Polonya" devletini destekliyor. Fransız iktidar çevreleri, kapitalist Almanya'yı milliyetçi Polonya, sosyalist Rusya'yı ise kapitalist Polonya ile durdurma planları yapıyorlar. Sonuçta Fransa, büyük projesi ve açgözlüğü yüzünden Sovyetler için ilk gediğin oluşmasını sağlıyor. Almanya Sovyetler'i, Sovyetler Almanya'yı birer hava deliği olarak görebileceklerini anlıyorlar. İki sınıf düşmanı devlet, birbirlerini kontrol etmeye başlıyorlar.

Almanya ve Sovyetler'i çembere almak ve boğmak, onları yalnız bırakmak, ama bu arada ikisi arasında yakınlaşmayı engellemek için kolları sıvayan Fransa, İngiltere ve ABD'yi yeterince uyanık olmamakla suçluyor. Özellikle Almanya konusunda İngiltere işi ağırdan alıyor. Fransızlar için sorun yalnızca Alman-Sovyet ilişkisinden ibaret kalmıyor. Bir de 1919'dan başlayarak Kemalistlerle bolşeviklerin yardımlaşması gündeme geliyor. Fransızlar bunu da dert ediyorlar. İngiltere ve İtalya'yı kızdırmak pahasına bu kez kendileri üstelik düpedüz işgalci konumdayken kemalistlerle anlaşma masasına oturuyorlar. Hesap, Moskova-Ankara ilişkisini zayıflatmak. Fransızlar bu yaklaşımları ile Mustafa Kemal ve arkadaşlarının tam da istediği tuzağa düşmüş oluyorlar...

Aslında Anadolu'daki hareket te bir açıdan, Versailles sisteminin galip ülkeler arasında yol açtığı çelişkiler üzerine kurulu. Anadolu'nun paylaşılması için hazırlanan Sevres porsiyonları, örneğin İtalya'yı çok mutsuz ediyor. İşte burada, Avrupa ile Asya'yı bağlayan iki ülkede, iki hareket, bolşevikler ve kemalistler kendilerini çok hassas bir ilişki ağı içerisinde görüyorlar. Bu ilişki ağının kendileri için büyük olanaklar sağladığını farkediyorlar. 1921 Şubatı'ndaki Londra anlaşması Türkiye'nin "bolşevizme kayma" kozu sayesinde, kemalist harekete soluk kazandırıyor. Fransa ve İngiltere, Türkiye'nin üzerine gerektiği ölçüde gidemiyorlar. Sovyetler de, ilişkinin öbür ucu olarak güney sınırlarından Türkiye'yi kendisi için güvenli hale getirmiş oluyor.

Burada iç savaş ve sonrasında dış müdahalenin gelişme biçimine çok fazla değinmek gerekmiyor. Çünkü, Polonyalılar'dan Japonlar'a,

İngilizler'den Enver'e kadar birçok ülke veya hareketin katıldığı dış müdahalenin en zor anlarında bile Sovyet yönetimi, çıkar çatışmalarından yararlanma politikasından vazgeçmedi. Fransız subaylar, ajanlar ülkenin dört bir yanından komplolar, sabotajlar düzenlerken Paris'ten gelen pişkin diplomatlarla görüşmekten hiç kaçınmadılar.

Neredeyse reformizmin mazeret kitabı haline getirilen Sol Komünizm'de "süreklilik taşımayan ve pek güvenilir olmayan" ama "düşmanları bölen" çelişkilerden yararlanma politikasını telafuz eden Lenin(9), Sovyetler'in bu çelişkiler sayesinde savaşın içerisinden sıyrılacağını, bu çelişkiler sayesinde "barış" yapacak ülkeler bulacağını, bulduğunu, daha 1918'de söylüyordu.(10)

Söylenen ve düşünüleni fiilen gerçekleştirebilmek için Sovyetler'in elinde hangi araçların olduğu burada büyük bir önem taşıyor. Çünkü tek başına Almanya-Fransa, Almanya-İngiltere, ABD-Japonya, İtalya-Fransa, İngiltere-doğu halkları gibi uzatılacak bir sürtüşmeler zinciri, çıkar çatışmalarını tek ülkede sosyalizm mücadelesinde kullanılabilir hale getirmiyordu. Sovyetler'in kuşatmayı yarmada, bu nesnel olanağı işleyebilecek öznel kozlara ihtiyacı vardı.

Bu kozlardan ilki, ekonomik imtiyazlar, ikincisi Sovyetler'in uluslararası devrimci hareket içerisindeki otorite ve prestiji olarak ortaya çıktı. Şimdi bunları kısaca açmak gerekiyor.

Ekonomik imtiyazların, çıkar çatışmalarının kullanılmasında gerçekten büyük bir rolü bulunuyor. En başta, Almanya gibi ekonomik ve siyasal ilişkilerine tam anlamıyla yasak konmuş bir yeni ülke var. Bu ülke açısından genç Sovyet devleti büyük olanaklar sağlıyor. Bu nedenle Berlin'deki iktidarların sınıf kini geri plana düşüyor.

Ekonomik imtiyazların hitap ettiği veya hedeflediği diğer ülke ise İngiltere. Dönemin en anti-komünist, ama en tüccar ülkesi olarak, özellikle Sovyet iktidarının askeri yöntemlerle yıkılamayacağını gördükten sonra (1920 sonu), bu ülkenin sunduğu büyük imtiyazları değerlendirmekten hiç çekinmiyor. İngiltere'nin elbette NEP döneminden beklediği başka şeyler de var. Ekonomik imtiyazların zamanla siyasal sonuçlar vereceğini, yabancı yatırımcı ve teknik elemanların subversif etkinliklerle bu süreci hızlandıracağını düşünmektedir. Böylelikle İngiltere yönetimi tüccarlığın yanı sıra,

siyasal miyopluk sıfatını da hak ediyor.

Aslında burada Sovyet yönetiminin imdadına sınırsız topraklar ve doğal zenginlikler yetiştiriyor. Daha sonra üzerinde duracağım Brest'te, Almanya'nın gözünü doyuracak kadar önemli bir bölgeyi gözden çıkararak bolşevikler, sırf ABD ile Japonya arasında Pasifik'te süregelen sürtüşme kızılsın diye Kamçatka yarımadasını Washington'a vermekten çekinmiyorlar. Uzakdoğu'daki Sovyet çıkarlarının bir bölümünü ABD Sovyetler adına, Japonya'ya karşı korumaya başlıyor!

Tek ülkede sosyalizm mücadelesi, böyle yol alıyor...

Bolşevikler, kurulan her ekonomik ilişkinin diplomatik ilişkiye öncelik bir adım olduğunu çok iyi sezmışlerdi. Ve bir kez bu süreç başladıktan sonra, fırsattan yararlanmak isteyen belli başlı ülkelerin sonuçta sosyalist ülkenin tanınmasıyla sonuçlanacak bir imtiyaz koparma yarışına girecekleri açıktı. Lenin bu yarış şöyle değerlendiriyordu:

"Ne olursa olsun, diplomatik ilişkilerin takip edeceği ekonomik ilişkiler geliştirmekte, geliştirmek zorunda ve mutlaka gelişecektir. Buna karşı direnen her ülke, gecikme riskine girmekte ve kimi önem taşıyan şeylerde dezavantajlı olma riskini göze almaktadır".(11)

Kurulan ekonomik ilişkiler hem ülkenin izolasyonunu kırıyor, hem de endüstri ve tarım için gerekli makina ithalatı için bir zemin hazırlıyordu.

Sovyet yönetiminin elindeki diğer koz ise, tek ülkede sosyalizm politikası üzerine tartışmaların tam ortasında bir yere sahip. Daha sonraki bölümlerde bu soruna yeniden dönmeye çalışacağım ancak, bolşeviklerin Avrupa'da Komintern üyesi partilerden doğudaki kurtuluş hareketlerine kadar, kendileriyle organik ilişki içerisindeki anti-kapitalist, anti-emperyalist tüm güçlerin varlığını bir "pazarlık" aracı olarak kullandıkları açıktır. Yanlış anlaşılmasın, birşeyler karşılığında birşeyler satılmadı. Sovyetler, özellikle 1920'den itibaren doğudaki kurtuluş hareketlerine ve batıdaki partilere bir devlet olarak değil, ama Komintern veya başka araçlar eli ile destek vererek, belli tavizler elde ettiler. Zaten, Sovyetler'in, doğrudan ve açık bir devrimci kampanya ile batılı ülkeleri sıkıştırma ve böylelikle yeni ve daha etkili bir yaklaşım tarzı olamazdı.

Tabi, doğudaki ulusal kurtuluş hareketlerinin burada özel bir önemi var. Kapitalist ülkeler arasındaki çıkar çatışmaları, ulusal kurtuluş hareketlerine belli bir kolaylık sağladı. Kolaylık, kapitalist ülke ya da ülke gruplarının sürtüşmelerinin doğurduğu boşluktan kaynaklanıyordu. Sovyet yönetimi, bu hareketlerin doğal mecralarına akmasının bile kendi güvenliğine yarayacağını sezerek, hem bu kurtuluş savaşlarından yararlanma yoluna gitti, hem de her yere "bolşevik" damgasını vurmak istemediği, böyle bir niyeti olmadığı mesajını iletmış oldu; kısacası "mazeret" üretmedi...

III. BİRAZ TROTSKİY

Sovyet dış politikası üzerinde durulunca ve bu politika doğrudan doğruya tek ülkede sosyalizm sorunu çerçevesinde ele alınınca, ilk akla gelenlerden biri Trotskiy oluyor. Sovyetler'in ilk Dışişleri Komiseri olduğu için değil. Zaten, Trotskiy bir dışişleri bakanı olarak çok kötü bir görüntü verdi; kendisi de Trotskiy'i bir dışişleri bakanı olarak hiç görmedi. Önemli olan bu değil. Önemli olan, ilk sosyalist ülkenin yetki ve otorite sahibi yöneticilerinden birisi olan ve tek ülkede sosyalizm tartışmalarında hem pratik, hem de tarihsel olarak taraf olan bir marksistin Sovyet devriminin geleceğine nasıl baktığıdır. Çünkü, dış politika, global hedeflerin yanısıra, belli bir iç politikaya en uyumlu dış ilişki ve koşulları sağlama mücadelesidir.

Hem tek ülkede sosyalizm tartışmasına taraf olan, hem de büyük bir yanlışlık sonucu kısa bir süre Sovyet dış politikasının başına getirilen Trotsky'in, bu anlamda sosyalizm ile Sovyetler ülkesini ne ölçüde bağdaştırdığı, dış politikanın hangi iç hedefleri gözeterek sürdürüleceği konusundaki düşünceleri, büyük önem taşıyor.

Trotskiy, sürekli devrim tezinin savunucusu olarak, aşamacılığa ve demokratik devrimciliğe karşı mücadelesiyle tanınır. Ancak ortada bir Rus deneyimi, bir Rus devrimi var. Bu devrimin yalnız kalması, bu yalnızlık içerisinde "biryerlere" doğru yol alması var...

Trotskiy'in buradaki konumu, yaklaşımı ne?

En başta, Trotskiy'in tecrit edilmiş bir Rusya ile sosyalizmin kuruluşu arasında herhangi bir ilişki kuramadığını söylemek gerekiyor. Rus devriminin bu ilginç kişiliği, ancak üretici güçlerin gelişkin olduğu bir ülkede, başka ülkelerden doğrudan devlet yardımı almaksızın, sosyalizmin kurulabileceğini düşünüyor. Böyle düşündüğünde de, onca yıl sosyalist devrim tezinin savunuculuğunu yapmasının hiçbir esprisi kalmıyor. İç dinamikten yola çıkılmadığı sürece sosyalist devrim tezi, evrensel domino kuralı bağlamında düşünülebilir ve pek bir önem taşımıyor. Trotskiy'in kendisinden dinleyelim:

"Bugünkü katliam Avrupa'nın kapitalist doyum noktasına eriştiğini, özel mülkiyete dayalı üretim tarzı temeli üzerinde daha fazla yaşamını ve gelişmesini sürdüremeyeceğini gösteriyor."(12)

Bir dünya sistemi olarak kapitalizm "bittiyse", sosyalist devrim tezinin, herhangi bir ülkede sosyalist devrim tezinin ve Rus sosyalist devriminin ne gibi bir önemi var? Trotskiy açıkçası, sistemin topyekun çöküş sürecine girdiğini, bu çöküşte tek tek halkaların pek önemli olmadığını vurguluyor. Tabi burada eşitsiz gelişme yasasının kendi karşısını doğurduğunu ve 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçildiğinde emperyalizmin eşitsizlikleri giderici etkilerde bulunduğunu iddia ediyor. Böylelikle, Trotskiy'in Rusya'da sosyalist devrimi selamlaması ile Kongo'da işçi sovyetleri iktidarını önermesi arasında önemli bir farklılık kalmıyor. Rus devrimine, ancak bir kıvılcım misyonu yüklüyor. Daha fazla değil:

"Global devrim gerçek kılınmazsa, aslında eşitsiz gelişim iptal edilecek, "hazır" ülke tekrar "hazır olmayanların" hizasına dönecek. Ama eğer iltihal tekil toplumda sıkışmaz da, yaygınlık kazanırsa, eşitsiz gelişim bu kez mutlu sonla iptal edilecek; bütün insanlığın el ele ve sorunsuz bir dünyaya emin adımlarla yürümeleriyle..."(13)

Hemen belirteyim, Giritli'nin tasvirinde en küçük bir karikatürleştirme yoktur... Peki Trotskiy'in problemi nedir? Trotskiy, "dünya devrimi" tezini sermayenin uluslararasılaşması ile açıklamayı seviyor. Sınır tanımayan kapitalizmin, bunalımda da sınır tanımayacağını ileri sürüyor. Buraya kadar anlayışla karşılanabilecek mantık yürütmesi, iş daha çok siyasal iktidar ile ilgili olan tek tek

lkelerde devrim sorununa gelince açıklayıcı niteliğini tamamen yitiriyor.

Bir kere sermayenin uluslararasılaşması, bunalımın da her zaman uluslararası olacağı anlamına gelmez. Ayrıca uluslararası bir bunalım, ancak birkaç zayıf halka(lar) yaratabilir ve bu durumda bir dünya devrimi sürecinde tek tek devrimci halkalar arasındaki zaman aralığı sanıldığından daha çok açılabilir.

Trotsky'in bir diğ. sorunu, Rus devriminde bir "bayağılık" görmesidir. Siyasi yaşantısının tamamında Rusya'da "sosyalist iktidar"ı düşleyen birisinin, Ekim devrimini "burjuva devriminin bir bunalımına denk düşen siyasal atılım" biçiminde değerlendirmesi gerçekten ilginçtir. Trotsky, bu devrimi toplumu sosyalizme taşıyabilecek iç güçlere sahip bir devrim olarak görmedi. Yönetici arkadaşlarına Rus devriminin uskunun sınırlı olduğunu anlatmaya çalıştı. Tabi, bu sınırları altüst edecek olan, bayağılığı zenginleştirecek olan, mujiklerin aybını örtecek olan, yine bir dünya devrimiydi. Bu yazdıklarım spekülasyon mu? İyi düşünmek gerekiyor:

"Fakat Rusya'nın sosyalist devrim için olgunlaştığına gerçekten inanıyor musunuz?" diye defalarca itiraz ediyorlardı Stalinler, Rikovlar ve bütün diğ. Molotovlar 1905 ve 1917 arasındaki dönemlerde. Buna daima şu cevabı verdim: Hayır, inanmıyorum. Ancak bir bütün olarak dünya ekonomisi ve en başta da Avrupa ekonomisi, sosyalist devrim için tam anlamıyla olgunlaşmıştır."(14)

Gerçekten düşünlmelidir... Trotsky'in Sovyet Rusya'ya sunmak istediğı alternatifi ne olduğu, iyi düşünlmelidir...

Daha 1906 yılında "Devrimimiz" makalesinde, Rusya'da devrimci bir iktidarın, Avrupa'da başka devrimler gerçekleşmediğı takdirde geçici olacağını yazan Trotsky'i iki şey ciddi olarak ürkütmüştür. Birincisi, geri kalmış bir ülkede uygulanacak endüstriyel gelişme politikalarının ülkeyi kapitalist sisteme tamamen bağımlı hale getireceğini düşünmüştür. Bu çelişkiyi, ancak uluslararası devrim çözebilecektir. Uluslararası devrim, Trotsky'in ürktğ bir başka sorunu daha, bir çelişkiyi çözecektir: İşçi sınıfı ile köylülük arasındaki çelişki.

Peki ya dünya devrimi "gelmezse"?.. Trotsky buna da bir çözüm

bulmuş. Örneğin devrimden tam 12 yıl sonra bile, devrimin tek ülkede yalnız kalmasını "arızı" olarak niteleyebiliyor, bunu bir "anomalı" olarak değerlendirebiliyor:

"Proleter devriminin, Sovyetler Birliği deneyiminin de gösterdiği gibi uzun bir süre için dahi olsa ulusal sınırlar içinde kalması ancak geçici bir durum olabilir."(15)

Bu durumun daimi olacağını kimse iddia etmemiştir ki!

Trotskiy için şu sorunun hala cevabı yoktur: bu arada ne yapılacak? Trotskiy'in hızlı endüstrileşme tezleri, tam anlamıyla bir "idare etme", "vakit kazanma" politikalarıdır. Sosyalizmi hedeflemeyen bir endüstrileşme! Köylülüğün gerici baskısını kıracak, Avrupa devrimine kadar ülkenin iktisadi çarklarının dönmesini sağlayacak bir endüstrileşme!

Trotskiy'in hülyaları, zengin olmasına zengin, ama hep kabına sığamayan nitelikte, hep kısa soluklu. Ve hep tatminsiz:

"7 Kasım'da herşey olup bitti. Güç ve tehlikeli bir ameliyattan çıkmış bir cerrah gibiydim, ellerimi yıkamak, gömleğimi çıkarmak ve gidip yatmak istiyordum. Lenin benim gibi değildi."(16)

Sosyalist kuruluş, yeni bir toplum örgütlenmesi, bunların daha somut hale gelmesi gerekmiyor mu? Trotskiy için bunlar yok. Trotskiy için, yeni yeni hastalar, yeni operasyonlar var...

1917 Ekimi, onun için yalnızca bir enternasyonalist görevin yerine getirilmesi anlamına geldi. Sosyalist kuruluş sürecini Rus toprağına yakıştıramadı, bir "Avrupa devrimi olmadan kalıcı ve kesin başarıların" olanaklı olup olmadığını bir kenara bıraktı ve bu başarıların "anlamsız" olacağını bile yazdı(17).

Rusya'da sosyalizmin kuruluş sürecine anlamsız" gözüyle bakan bir devrimcinin "anlamlı" kalabilmesi gerçekten güçtür. "Alman ve Avrupa proleteryasının iktidarı alması, SSCB sınırları içinde kapsamlı ve kendine yeterli bir toplumun kurulmasından çok daha gerçek ve çok daha dolaysız bir görevdir"(18) diyen bir marksistin yönetici sorumluluklarda kalması, gerçekten güçtür.

Trotskiy, ulusal sınırları, dahası ulusal devlet sınırlarını küçümseyerek kendisini öncesi ve sonrası olmayan bir "devrim anı"

adamına dönüştürmüştür. Kapitalizm, siyasal olarak "ulusal devlet" süreçlerini çalıştırmıştır. Büyük imparatorluklar parçalanmış, sınıf yapısı daha billurlaşmış ülkeler ortaya çıkmıştır. Bu süreç, yüzyılımızın başlarında, kimi bölgelerde devam etmiştir ve tek tek ülkelerin iç dinamikleri, sınıf mücadelelerinde biraz daha önemli bir etkileme gücüne sahip olmuşlardır.

Diğer kesitler bir yana, I. Savaş'tan sonra, ülkelerin iç dinamiği ve doğalki sınıflararası güç dengeleri, birbirinden değişik görünüm aldılar. Ülkeler, bölgeler, sektörler farklı gelişme hızlarıyla, eşit olmayan biçimde geliştiler. Sermayenin uluslararasılaşmasında varılan boyutlara rağmen, yüzyılımızda "ulusal devlet"ler, önemli özgünlükler içerdiler.

Örneğin Alman faşizmi, kapitalizm, uluslararası kapitalizm açısından, özgün bir biçim oldu. Bu özgünlük, yalnızca uluslararası sermaye ile açıklanamadı. Bu özgünlük, yalnızca Sovyet Rusya'nın bir anti-tezi olarak görülemedi. Çünkü, bu özgünlükte, ulusal olan çok şey vardı.

Bugün belki Avrupa'da verili ulusal devletlerin bir bölümünün bir Avrupa birliği içerisinde değerlendirilme durumu ortaya çıkmıştır; belki Avrupalı sosyalistler bu yeni durumu gözönüne almak zorundadırlar ama, 1917'de, tüm yakınlaştırmacı etkilere karşın Rusya Rusya'dır, Almanya Almanya'dır. Trotskiy, "ulusal devlet"i mezarına çok erken yollamaya kalkmıştır(19). Böylece, her daim sosyalizmin altını çizerek yaptığı katkısı, sınıf mücadelelerinde ulusal öznelere de bulunduğunu kavrayamayarak, ortadan kaldırmış oldu...

IV. TEK ÜLKEDEN SOSYALİZM

"Tabi ki gerçekte hayatta sosyalizmin mantığı, genel teorik çerçevesi ile onun gerçekte tarihsel gelişimi arasında ne bir mutlak benzerlik vardır, ne de böyle bir benzerlik olabilir."(20)

Tek ülkede sosyalizm de, bir gerçeklik olarak marksizmin öngördüğü çerçevenin bir hayli dışına çıktı. Ancak unutulmamalı, Marx yalnızca sosyalizmin en ileri ülkelerde kurulmaya başlayacağını söylemekle kalmamış, buna bağlı olarak, devrimin de en ileri ülkelerde gerçekleşeceğini ve buralardan yayılacağını ileri sürmüştü.

Bu öngerçeğe ile tarihin kendisine verdiği yön arasındaki uyumsuzluk, zaman zaman "tek ülkede sosyalizm" tartışmalarının içerisine çekilen bir olgudur. Bu nedenle üzerinde durulmalıdır.

En başta, "uyumsuzluk" temel olarak tek ülkede sosyalizm mücadelesinin bir ürünü olarak görülmemelidir. 1917 6 Kasımı da bu öngerçeğe ile sürtüşmekte, 1917'den 1900'lerin başına doğru geri gittiğimizde, siyasi mücadele ile teorideki öncülüğün işçi sınıfı hareketi olarak Slav halklarına kayması da, uyumsuzluğun bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Burada şu söylenmelidir:

1900'ler ile birlikte uluslararası marksist hareket, gerek iç dinamik, gerekse perspektifleri açısından beş yıl-on yıl öncesine göre çok farklı bir kimlik kazanmıştır.

Avrupa'nın batısında kalan marksistler ile bolşevik ve teşniyaklar

arasındaki farklılık birçok nesnel ve öznel nedenin içerisinde yol olarak şekillenmiştir. Ancak bu farklılıklar, hiçbir biçimde, "uluslararası marksist harekette iki fraksiyon" olarak adlandırılmaz. Bu, tekrar ediyorum nesnel ve öznel nedenleri olan farklılıklar, bütün bir yüzyılda işçi sınıfı hareketinin tarihini *belirleyebilecek* potansiyel güce 1900'lerin başlarında ulaşmışlardır. Bolşevikler ve teşniyaklar, II. Enternasyonal içerisinde bir *sapmadırlar*. Bu sapmanın giderek bir ana eğilim olması ve prestijinin artması ise 1903'te, 1905'te, 1912'de, 1914'te veya 1917'de değil, ancak 1918'den sonra gerçekleşebilmiştir.

Tek ülkede sosyalizm tartışmalarında, aradaki açıklığın, yani marksizm içindeki doğu-batı hatları arasındaki açıklığın küçümsendiğini, 1914-1924 arası dönemde bu açıklığın kapandığının iddia edildiğini söylemem gerekiyor. Bu açıkçası, sosyalizm mücadelesinin hiçe sayılması ve küçümsenmesidir. Bu, bir koymadan herşeyi almak isteyen menşevik düşünce tarzıdır. Bu, doğudaki örgütlülüğün batının gelişmişliği ile ikame edilebileceğini varasayan ekonomist bir zihniyettir.

"Tek ülkede sosyalizm mümkün mü, değil mi" diye tartışılırken, biraz da tek ülkede sosyalizme neden olan ve onu zorunlu kılan bir "tarih"i hesaba katmak gerekiyor.

Bu tarihin içerisinde her zaman kaygan bir zemini tercih eden Trotskiy, biraz da bu tarihi küçümsediği için, Rusya'nın öne geçmesini geçici bir olgu olarak kabullendi, öncülüğün sosyalist kuruluş için *kalicılaştırmasını* benimseyemedi....

Öncülüğün ilk gereksinimi, çok somut bir savunma anlayışıydı: Sovyet Rusya'nın savunulması... Zaman içerisinde, ama özellikle Trotskiy'den sonra, "Avrupa devriminin desteklenmesi ile Sovyet Rusya'nın savunulması arasında bir çelişki yoktu; biri ötekini dışlayan şeyler değildi" biçiminde iddialar ortaya atıldı, hatta II. Savaş'tan önce İspanya, sonrasında Yunanistan içsavaşları için aynı "mantık" çalıştırıldı. "Kaybedecek birşey yoktu ki!"

Zaman zaman bu tür ahkam kesenler sinir bozmaya başlıyorlar. Adamların hiçbir tarihsel sorumluluğu yok, elde kalem yazıyorlar da yazıyorlar. Entellektüel görünümüne zarar geleceğinden çekinmeseler Wrangel ordularını kovalayan Frunze birliklerini Bavyera'da görmek isteyecekler, Budyenniy süvarilerini Rus

stepplerinden alıp Milano varoşlarında at koşturacaklar, Varoşilov'a Tarragona kıyılarından çıkartma yaptıracaklar...

Evet, derler ki, Almanya'da devrim gerçekleşseydi Rusya'nın savunulması için daha iyi olmaz mıydı? Hem ikisi birbirini dışlayan şeyler mi?

Sorun, tartışılan bu değil. Hiçbir ilgisi yok. Sorun, kesin sınırları önceden kestirilemeyecek bir dönem boyunca geliştirilecek bir stratejiye ilişkindir. Bu strateji belli öngörülere dayanır. Önemli olan, stratejinin yaratılması ve seçilmesidir. Bu bir seçimdir çünkü, dünya devriminin Sovyet Rusya tarafından desteklenmesinin öncelik kazandığı bir strateji ile, Sovyet Rusya'nın kendi sorunlarında yoğunlaştığı ve giderek belli coğrafik sınırlar içerisinde sosyalist kuruluş sürecine girmesi, birbirinden *çok farklı* stratejilerdir. bu stratejilerin herbirinin farklı hareket noktaları vardır, farklı öngörülleri, farklı beklentileri, nihayet farklı siyasal araçları vardır.

Bu farklılıklar *rafine* bir biçimde nasıl özetlenebilir? Şöyle bir karşılaştırma, kanımca yanılma paylarını azaltacaktır:

Avrupa Devrimi Yoksa Rusya da Yok Stratejisi: Sovyet iktidarının içe dönük görevi, Avrupa devrimine kadar dayanmaktadır.

Tek ülkede Sosyalizm Stratejisi: Sovyet iktidarının içe dönük görevi Avrupa devrimine kadar dayanmak ve bu süre içerisinde sosyalist bir topluma doğru yapılabilecek tüm hamleleri yapmak.

A.D.Y.R.Y.S: Sovyet iktidarı Avrupa devrimini desteklemek için herşeyi yapmalı.

T.Ü.S.S: Sovyet iktidarı Avrupa devrimine en büyük yardımı içerideki görevi yerine getirerek yapar.

A.D.Y.R.Y.S: Avrupa devrimi için Rus devrimi riske sokulabilir, hatta feda edilebilir.

T.Ü.S.S: Eldeki kazanım somut, Avrupa devrimi ise bir beklentidir. Eldeki kazanımdan vazgeçilemez.

A.D.Y.R.Y.S: Avrupa devrimi olmazsa, Rusya'da kurulacak düzen, sosyalizm olamaz.

T.Ü.S.S: Tek ülkede sosyalizmin zaferi mümkündür.

Devam edilebilir. Ancak görülecek olan şudur: İki strateji birbirinden çok farklıdır ve "Avrupa devrimi olsaydı, daha iyi olurdu"

gibisinden garip ve bir o kadar da saçma önermelere bu tartışmada yer yoktur.

Sovyet iktidarının korunmasını ön plana çıkarmak, bu ülkeyi sosyalist kuruluşa taşımak ve onu riske etmekten kaçınmak, Avrupa devrimini her ne pahasına olursa olsun desteklemekten, gerçekten çok farklıdır. Üstelik, bir Avrupa hatta dünya devrimi için en umutlu olunan 1918-19 yıllarında bile, Rusya'nın bu devrime propaganda ve moral destek dışında etkili bir yardım eli uzattığını söylemek çok güçtür. 1920'deki Polonya girişimi, bu anlamda, bir dış politika aracı olmaktan çok, bir iç politika sorunu olarak görülmüş, zaten bu girişimden de sonuç alınamamıştır.

Trotskist kalemler, 1922 sonrasında "satıldı" dedikleri Avrupa devrimi için 1917-22 arasında ne gibi bir fiili desteğin verildiği konusunda ciddiye alınabilir tek bir satır bile yazmamışlardır. Aynı biçimde daha sonra, dünya devrimine Sovyetler tarafından "esirgenen" yardımın nasıl cisimleşeceği üzerine de herhangi bir yaratıcılık örneği göstermemişlerdir. Tabi, iki-üç fantazi dışında...

Pratik olarak Avrupa devrimi stratejisi bir *çaresizlik* stratejisi oldu. Bir yandan "olmazsa hapi yuttuk" türünden bir küçük burjuva pesimizmi vardı, öte yanda olması için geliştirilecek tavrılar konusunda tam bir psikolojik anarşi söz konusuydu.

Tonlarca ajit-prop metni ve iman tazeleyen konuşmalar... Bunlar, çağı altüst etmeye yetmeycekti; yetmemiştir...

Madalyonun öbür yüzü, tek ülkede neler yapılabileceğine ilişkindir ve burada da "pek birşey yapılamaz"çılar yine yaratıcılık anlamında, özveri anlamında, inat ve sabır anlamında herhangi bir iddiaya sahip olamadılar.

Yaratıcılık nerededir? Yaratıcılık, olanaksızlıklarla olanaklı olanın diyalektiğini, bunun yasallıklarını yakalamaktadır:

"Eski dönemde, tekel-öncesi kapitalizm döneminde, emperyalizm-öncesi dönemde, yeryüzü mali gruplar arasında henüz paylaşılmamışken, artık paylaşılmış olanın zorla yeniden paylaşılması kapitalizm için bir varolma sorunu değilken, daha sonra olduğu gibi ekonomik gelişmenin eşit oranda olmaması çok belirgin değilken ve bu olanaksızken kapitalizmin çelişkileri, henüz

çiçeğe durmuş kapitalizmin cançekişen kapitalizme dönüştüğü gelişme basamağına varmamış ve tek tek ülkelerde sosyalizmin zaferi olanağı doğmamışken. - işte bu eski dönemde, Engels'in formülünün doğruluğu tartışma götürmez. Yeni dönemde, emperyalizmin gelişmesi emperyalist gelişmenin kesin etkeni olduğu, emperyalistler arasındaki anlaşmazlıkların ve savaşların emperyalist cephesini zayıflattığı ve bazı ülkelerde bu cephede bir yarma yapmanın mümkünleştiği. Lenin'in bulduğu gelişmenin eşit oranda olmaması yasasının tek tek ülkelerde sosyalizmin zaferi teorisine çıkış noktası olduğu dönemde - bu koşullarda, Engels'in eski formülü artık doğru değildir, artık, koşulun yerini, sosyalizmin bir ülkede zaferi olanağına kılavuzluk eden bir başka formüle bırakması zorunludur."(21)

Evet, eski fürmüllerin yerine yenilerinin konduğu bir dönem...

Marx'tan yirminci yüzyıla gelindiğinde, bir mücadele öznesi olarak uluslararası işçi hareketinin mücadele nesnesinde önemli bir değişikliğin gerçekleştiği göze çarpıyor. Kapitalizmin gelişmesiyle beraber, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki antogonizma da gelişiyor. Yalnızca toplumsal açıdan bakıldığında kapitalizmin gelişmesinin sonucu çok açık: Proletarya nüfusun giderek daha büyük bir bölümü haline geliyor, ayrıca çelişkilerin keskinleşmesi ile birlikte, çelişkilerin proletarya tarafından hissedilmesi de hızlanıyor.

Marx'ın *Manifesto*'da, yalnızca *Manifesto*'da değil, *Fransa'da Sınıf Savaşmaları* ve *18 Brumaire*'de, *Neue Rheinische Zeitung*'daki yazılarında, uluslararası işçi hareketinin stratejik kurgusunu bu toplumsal panoramaya bağlı olarak yaptığı rahatlıkla gözlenebilir.

Zamanla, bu tabloda bir değişim gerçekleşiyor. Burjuvazinin, özellikle Almanya ve Fransa gibi "tehdit" in zaman zaman çok ciddi boyutlara ulaştığı ülkelere başlayarak, toplumsal zemindeki kaçınılmaz kaderini, başta devlet olmak üzere, siyasal iktidarın yeni bir anlayışla tahkimi ile değiştirmeye çalıştığını ve bunda belli başarılar elde ettiğini görüyoruz.

Mücadelenin nesnesinde bir ağırlık kayması gerçekleşmiştir. Ağırlık, sınıfların daha dolayimsız biçimde karşı karşıya geldiği toplumsal ilişkilerden, sınıfların araçlar ve temsilcilerle varolabildiği

siyasal ilişkilere doğru kaymıştır. Kapitalizmin eşitsiz gelişimi gibi gelişme ve bunalım dinamiklerini dünya kapitalist sistemine eşit yoğunluklarda değil, kesik kesik ve farklı dozlarda dağıtan bir yasallık ile beraber düşünüldüğünde, çelişkilerin farklılaştırıcı ve özgünlükleri artırıcı siyasal alana kaymasının önemi iyice ortaya çıkmaktadır.

Hem bunalım ve gelişmede eşitsizliğin artması, hem de *sınır tanyan* siyasal iktidarların mücadelenin merkezine alınması, tek tek ülkelerde *aynı anda darbe* vurulması tezini geri plana itmiş, "zayıf halka"lardan kopacak *kesintili bir silreç* belirginleşmeye başlamıştır.

Siyasal iktidarların doğrudan üretim ilişkilerine göre özgünlük ve ulusallıklara daha açık olması, tek ülkede sosyalizm tartışmaları sözkonusu olduğunda küçümsenebilecek birşey değildir. Ve buna bağlı olarak, artık, tek ülkede sosyalizmden bir kötü rastlantı biçiminde söz etmekten vazgeçilmelidir.

Tek ülkede sosyalizm sorununda bir başka tartışma konusu, sosyalizmin tek bir ülkeye sıkışmasının veya gelişmiş ülkelerin dışında bir sistem olarak varolmasının (örneğin bugünkü durum) eldeki mevcut "sosyalist model"e ne ölçüde uyduğudur.

"Tek ülkede sosyalizm olmaz" veya "olursa çirkin olur" iddialarını yakından tanıyoruz. Bu biraz da, "tek başına Rusya'da sosyalizm olamaz" veya "Rusya'da olursa çirkin olur" şeklinde anlaşılmalıdır.

Rusya'da sosyalist kuruluşun "tek başına" belli bir yol katetmesinin çok önemli sorunlar yarattığını yadsımak mümkün değil. Ancak, sosyalist Rusya'daki deneyimin baştan aşağıya bir yalnızlık modeli olduğunu söyleyenlere de şiddetle itiraz edilmelidir. Sovyet iktidarının "çokça" eleştirilen kimi özellikleri, örneğin "baskıcı" olması, örneğin "hiyerarşik karakteri", örneğin ekonomik kuruluşa öncelik tanınması, örneğin kimi değişimlerde "zor"u temel araç olarak kullanması, bütün bunlar, evrensel sosyalist toplum modeline içkin şeylerdir. Avrupa devriminin sağlamış olacağı olanaklar, bu özellikleri ortadan kaldıracak denli kökten yenilikler içermeyecekti. Yalnızca "doz"la ilgili, kullanılan araçlarla ilgili farklılıklar oluşacaktı. Olmadı; oluşmadı...

Tek ülkede sosyalizm dönemi tam 27 yıl sürdü. Bir de bu sürenin kendisi üzerinde durulabilir. Örneğin Lenin'in Rusya'nın yalnızlığa bu kadar uzun bir süre dayanabileceğini düşünüp düşünmediği

tartışılabilir. Varsayımlarla ilgili olduğu için "düşündü-düşünmedi" cevaplarını kesinleştirmek bir anlam taşıyor. Ancak burada da önemli olan, bir eğilimin vurgulanmasıdır.

Marksist düşünce, gelecekteki geçiş dönemlerine ilişkin vadeler sosyalist pratiğin reel sonuçlarına göre her zaman "kısa" ve "aceleci" olmuştur. Örneğin, geçiş devleti veya adı üzerinde sosyalist devlete biçilen ömür, Marx'ta Lenin'den çok daha kısadır. Engels'te de Marx'tan kısa... Engels'in "anında sönmeye başlayan" devleti ile *Devlet ve İhtilal*'deki devlet arasında *vurgu* ve *gereklilik süresi* anlamında önemli farklılıklar vardır. Sosyalist devletin reel pratiği ise, *Devlet ve İhtilal*'in sınırlarının da bu anlamda yetersiz kaldığını ortaya çıkarmıştır.

Marx'ın dünya kapitalizmine biçtiği ömür, Sovyet yönetiminin komünizme geçiş için öngördüğü dönem de keza, çoktan aşılmıştır. Ve, tek ülkede sosyalizm dönemi (muhtemelen) Lenin'in düşündüğünün ötesine taşmıştır. Taşmış olmasının çok fazla önemi yoktur. Önemli olan, tek ülkede sosyalizmin mümkün olduğuna inanmaktır...

"Nihai zaferin ancak dünyanın ileri ülkelerindeki proletarya tarafından kazanılacağı açıktır"(22) diyen Lenin'in nihai zafer öncesinde önemli *ön zaferlere* inandığı konusunda yeterince kanıt vardır. Zaten hiçkimse tek ülkede sosyalizmi "nihai zafer" olarak nitelememiştir. Ve hiçkimse, tek ülkede sosyalizm mücadelesini bir "son" biçiminde değerlendirmemiştir. Sorun, tek ülkede sosyalizm mücadelesinin hüküm süreceği zamanın limitinde değil, bu zamanın *temel içeriğinde* aranmalıdır.

Bu nedenle, 1917'nin, 18'in, 19'un "Sovyetler'in savunulması" politikası tedrici bir biçimde tek ülkede sosyalizm mücadelesine dönüşürken hesapların üç yıllık, ya da beş yıllık yapılmasının hiçbir önemi yoktur. 1917-18-19 yıllarında "Avrupa devrimine kadar, o devrime fiili destek yerinc eldeki mevziyi koruma" politikası, Avrupa devriminin uzaklaşması ile birlikte sistemleşmiş ve tek ülkede sosyalizm politikası haline gelmiştir. Ancak, her ikisi arasında kesintiyl gerektirecek bir farklılık sözkonusu değildir. 1917-19 arasındaki dönem biraz daha içgüdüsel ve oturmamıştır; yalnızca o kadar.

Hiçbir trotskist söylem, burada, "Lenin Avrupa devrimini bekliyordu" diyerek taşı gedğine oturttuğunu zannetmemelidir. Çünkü, önemli olan beklentiler değil, fiilen yapılanlardır. 1918 ile 1925 arasında bu anlamda "çizgi" farklılığı kesinlikle yoktur. Örneğin:

"Savunuculuğu" bayağı ve küçük görülmesi gereken birşey olarak görmeye alışmışsınız, bunu böylece öğrenip ezberlenmişsiniz. Bunu öyle iyi ezberlenmişsiniz ki, bir kısmınız emperyalist dönemde vatan savunusunun imkansızlığını söyleyecek kadar işi ileri götürüyor. Ama "vatan savunusunun" ne zaman ve niçin gerekli olabileceğini hiçbiriniz düşünmüyorsunuz. (...)

Bizler, 25 Ekim 1917'den bu yana "savunucuyuz". Bunu kaç kez açık seçik söyledim ve sizler de inkar etmeye cesaret edemediniz. Sosyalist vatanımızı savunmak görevimiz, tamamen uluslararası sosyalizmi ile "bağları güçlendirmek" adına gereklidir. Proletaryanın zaferi kazanmış olduğu bir ülkede vatan savunusuna şiddetle karşı çıkanlar, uluslararası sosyalizm ile bağları koparanlardır."(23)

Görüldüğü gibi savunma, sosyalizmin örgütlenmesi ile birlikte düşünülüyor. Bunun büyük bir önemi var. Rusya'nın savunulmasını zamanla tek ülkede sosyalizm mücadelesine dönüştüren de zaten bu yaklaşım. Tam buralara denk düşen NEP dönemi, savunma ve sosyalizmi birlikte düşüncemeyenler ile kendilerini sancılı, uzun soluklu bir sosyalist kuruluşa hazırlayanlar açısından tam bir yol ayrımı oluyor. Tek ülkede sosyalizme inanmayanlar NEP'ten bir "ön birikim" yaratmayı umuyorlar, onun için uğraşıyorlar. Arada büyük bir fark var. Tabi bir de NEP'i sosyalizmin neredeyse kendisi olarak algılayanlar var; bunların torunları şimdilerde, 60 yıl sonra Buharin'cilik yapmaya çalışıyorlar.

Ama sonuçta, NEP dönemi bütün "sağa yönelişi" (Lenin) ve bütün "kirli" (yine Lenin) özelliklerine rağmen, sosyalist ekonomi için atılıma olanak sağlayan bir politika oluyor. Bu politikanın bütün hızı ile sürdüğü 1922 Kasımı'nda Lenin son konuşmalarından birisini yapıyor, "sosyalizmin uzak bir geleceğin sorunu olmaktan çıktığını ve gündelik yaşama girdiğini" belirtiyor. Rusya'daki "savunma" politikası, "sosyalist kuruluş"a bağlanmış oluyor.

Dışarıdaki durum ise artık tersine dönmeye başlamıştır. I. Savaş ile

başlayan ve bitiminde hızlanan devrimci dalga, proletaryanın hemen hemen tüm ülkelerde siyasal iktidara karşı harekete geçmesini sağlamıştı. Oysa, 1921-22'ye gelindiğinde saldırıda olan kapitalizmdir. Nitekim 1922'deki Komintern IV. Kongresi'nde bu, büyük bir açıklıkla kabullenilmiştir(24). Devrimci dalga sürmektedir, ama bu, gerileyen, saldırıyı göğüslemeye çalışan bir dalgadır. Kapitalizmin karşı saldırısının en bariz örneği ise İtalya'da ortaya çıkmış ve devrimci bunalım bir karşı devrim ile, Mussolini faşizmi ile sonuçlanmıştır.

1922'den 1924'e gelindiğinde devrimci dalganın tamamen söndüğünü görüyoruz. Bu yılın Sovyet Rusya için çok büyük bir önemi var. Belli başlı kapitalist ülkeler ilk sosyalist ülkeyi bu yıl tanımak zorunda kalmışlardır. Böylelikle her iki taraf, büyük devrimci dalganın *tek bir ürün* verdiğini kabullenmişlerdir. Bu durumda, aslında savaşın bitmesi ile birlikte sonuçalma şansı azalan Avrupa devrimi, bir başka "bahar"a kalmıştır. Bu bir dönemeçtir. Bu dönemeç ile birlikte, halen tek ülkede sosyalizm mücadelesine itiraz edenlerin "bozguncu" oldukları bir dönem de başlamıştır.

Avrupa'da devrimin belli bir vade içerisinde olanaksızlaşması, Sovyetler içerisinde de daha somut ve sonuç alıcı politikaların yürürlüğe girmesini gerektiriyor. Bu doğrultuda parti içerisindeki mücadele hızlanıyor. Bir kenarda, yalnız kalan Rus devrimine bir *anlam* veremeyenler diğer tarafta onu anlamlı kılmaya çalışanlar:

"Partimizi muhalefet blokundan ayıran başlıca sorun, ülkemizde sosyalizmin zaferi olanağı olup olmadığı, ya da bir başka deyişle, devrimimizin niteliğinin ve perspektiflerinin ne olduğudur."(25)

Bir tarafta belirsizlik ve soyut beklentiler, öte tarafta giderek netleşen bir hedef:

"Nereye gitmemiz gerektiğini bilmezsek, hareketin hedefini görmezsek, ilerleyemeyiz. Artık kurmaya başladığımız sosyalist ekonomimizi, perspektiflerimiz olmadan gerçekten kuramayız. Belirli perspektifler, belirli hedefler olmadan parti bu işi yürütemez."(26)

Bu tartışmalar ve parti içi mücadele, bir tarafın topluma götürebileceği hiçbir açılım olmaması, buna karşılık öteki tarafın 1917'dekine benzer bir kampanyayı başlatabilmesi nedeniyle, çok

keskin bir biçimde bir tarafın zaferi ile sonuçlanmıştır. Stalin, tek ülkede sosyalizme inanç duymayanlara hitaben;

"Böyle bir görüşe sahip olunca, işçi kitlelerini harekete geçirmek, onlarla çalışmak, iş alayları kurmak ve kapitalist unsurlara karşı saldırıya geçmek için heyecan uyandırmak olanağı var mıdır?(27)

diye sorarken, aslında Trotskiy ve arkadaşlarının yenilgisinin nedenini de açıklamış oluyordu. Tek ülkede sosyalizm politikası, yepyeni bir ufuk açması ve Rus toplumundaki eziklik duygusunu karşı yönde harekete geçirmesi anlamında, büyük önem taşımıştır. Burada ciddi bir *özel* zorlama sözkonusudur. Nitekim, büyük endüstrileşme atılımı ve kollektivizasyon, oldukça *iradi müdahalelerle* birer pratik haline gelmişlerdir. Muhalefet, bu çapta alternatif politikaları üretmekte büyük bir güçlük çekmiş ve "büyük hatip ve örgütleyici" Trotskiy, biraz da bu yüzden yenilmiştir.

Tek ülkede sosyalizm mücadelesi üzerine söylenebileceklerin ancak bir bölümünü oluşturuyor tüm bunlar. Ancak, bu mücadelenin dış politikadaki görünümüne biran önce geçmek gerekiyor.

Burada bir hatırlatma yapmak istiyorum.

Tek ülkede sosyalizm mücadelesi, kapitalist ülkeler arasındaki çıkar çatışmaları ve Avrupa proletaryası ile doğu halklarının ilk sosyalist ülkenin savunulmasına yaptıkları fiili destek ile yürüdü. Bu mücadelenin başarısından hiç kuşku duymayan Stalin, yine de, özellikle Alman faşizmi ile birlikte, Sovyetler'e karşı askeri müdahalenin soluğunu hep ensesinde hissetti. Zaman zaman bunu çok açıkça ifade etmek ihtiyacını duydu. Korktuğunun başına geldiği İkinci Savaş'ın sonlarına doğru Sovyet yönetiminin sosyalizmin uygulama alanının genişlemesi için gösterdiği gayret biraz da Sovyetler'i yalnızlıktan kurtarmaya yönelik oldu. Halk demokrasilerindeki iç dinamiğe böylesi bir kaygı da eklendi; istenilen sonuç alındı.

V. DIŞ POLİTİKA PRATİĞİ BAŞLARKEN

Fidel Castro birçok devrimde "tarihsel hedeflerin çok yakın olduğunun, insanın iradi çabalarının nesnelliği altüst edeceğinin ve bu çabaların herşeyin üstesinden geleceğinin sanıldığını"(28) söyler.

Rus devriminde de böyle oldu. "Dünyayı altüst eden" bolşeviklerin bir bölümü durulmakta güçlük çektiler, eldeki kazanımdan tatmin olmadılar. Yalnızca Trötskiy değil, çoğu bolşevik için Rusya yoktu, birleşik sosyalist Avrupa vardı.

Bunlardan bir bölümünün ayakları suya erdi, bir bölümü bu anlamda iflah olmadı. Tabi bir de işin Rus devrimcileri dışındaki boyutu var. O ne durumdaydı?

1919, III. Enternasyonal'in kuruluş yılı. Bu enternasyonal, Rusya'da devrimle sonuçlanan bolşevizasyon sürecini diğer ülkelere aktarmak amacıyla kuruluyor. Bu anlamda önemli adımlar atılıyor. Ancak kısa bir süre içerisinde bu uluslararası örgüt te, tek ülkede sosyalizm mücadelesinin yörüngesine oturuyor. Avrupa'daki devrimciler tek ülkeyi koruma mücadelesine katılıyorlar. Bunu giderek, birinci görev olarak belliyorlar. Tabi bunu herkes kabul etmiyor:

"Komintern'in kuruluşunun temelinde yatan, sosyalist devrimin dünya çapındaki sürekliliği ve sosyalizmin nihai zaferinin ancak dünya ölçeğinde gerçekleşebileceği anlayışının Sovyet devletinin varlığını tehlikeye atmadığı, buna karşılık tek ülkede sosyalizmi

siyasetinin dünya devrimini Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına bağımlı kılarak basit bir devlet diplomasisi haline dönüştürmek olduğu birçok kez açığa çıktı."(29)

Komintern ve Halk Cephepleri üzerine araştırmaları olan Yusuf Barman, Stalin'in, Komintern'i Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına bağımlı kıldığını, ileri sürüyor. Herhalde fazla araştırma gereği duymuyor.

Komintern'in oldukça "sol"da ilkeler üzerine kurulduğu çok açık. Hatta, dönemin Avrupa'daki partileri hesaba katıldığında pek de gerçekçi olmayan bir bolşevik ortodokslik hâkim. Ancak, bir yandan da "Sovyetler'in savunulması" gündeme geliyor. 1919'daki Macaristan karşı-devrimi ve 1920 Polonya başarısızlığı, Komintern yönetimini daha dikkatli olmaya itiyor. Sözünü ettiğim ilkeleri boşlamadan, Avrupa'daki seksiyonları aceleci olmamaya çağırıyorlar. 1920'deki *Sol Komünizm* çalışması bizzat Komintern'deki yabancı delegasyonlar için hazırlanıyor.

Bolşevizasyon süreci ile Sovyetler'in savunulması, zaman zaman birbiriyle çelişir hale geliyor. Kaçınılmaz bir biçimde... Sonuçta, Komintern Avrupa için, bir "hazırlanın" ve "mevzileri koruyun" politikasında tekleşmeye başlıyor. Mevzilerden en önemlisi Sovyetler'in, "kayıtsız şartsız desteklenmesi" birincil görev olarak ilan ediliyor. Bu, henüz daha 3., 4. kongrelerde yapılıyor.

Tabi bunlar Barman gibileri için pek bir önem taşıyor. Sürekli olarak bir Gürcü'nün hayaletini görüyorlar...

Komintern'in savunma politikası, Sovyetler için büyük, önem taşıyan kampanyalar biçiminde yalıyor. Özellikle İngiltere'de, Rus karşı-devrimcilerine malzeme taşıyan gemilere yükleme yapılmıyor. Fransa'da ve İtalya'da stratejik sektörlerde grev dalgası başlıyor. 1919 Nisanı'nda "Fransa" ve "Jan Bart" gemilerinde mürettebat isyan çıkarıyor; Fransız donanması Karadeniz'den kaçmak zorunda kalıyor. ABD'nin Arhangelsk'teki askerleri silahlı ayaklanmaya gidiyorlar. Vladivostok'ta Kanadalı askerler cepheye gitmeyi reddediyorlar. İtalya'da, Rusya'ya gönderilmek üzere hazırlanan cephane dolu sandıklar gemilere yükleneceğine denizin dibini boyluyor.

Avrupa proletaryasının örgütlü mücadelesi Sovyet Rusya'nın

savunulmasına büyük katkılarda bulunuyor. Tek ülkede sosyalizm mücadelesinde Sovyetler ülkesi "tek başına" kalmamış oluyor.

Henüz bir devrimci bunalım sürerken tüm güçlerin Sovyetler'in savunulmasına koşulması ve "iktidar"ı hesaplayan taktiklerin hızla terkedilmesi, uluslararası harekete *dayatılan* bir durumdu. Özellikle savaşın bitmesi ile, kapitalist ülkelerin Sovyet Rusya'ya yönelik toplu bir saldırıya geçme olasılığı çok güçlenmişti. Bu, birçok aceleci için bir "devrimci karşı saldırı"yı gerektiriyordu. Lenin ise, hesaplarını bir savunma savaşı üzerine kurarken, işgalin fiilen başladığı ve büyük emperyalist güçlerin tamamının Sovyetler'e müdahale ettiği bir anda bile "çıkar çatışmalarından yararlanma" politikasından vazgeçmedi. Hatta, bu politikanın alını iyice çizmeye başladı. Uluslararası proletaryanın uluslararası burjuvaziye yaptığı baskı da bu politikanın diğer bir ayağını oluşturdu ve bu hesap, tuttu...

Zaten Sovyet dış politikası, bu "hesap"la çakışan bir kimlik ile yola koyulmuştu. Devrimci iktidarın ilk işlerinden birisi 8 Kasım (26 Ekim) 1917'de Barış Kararnamesi'ni dünya kamuoyuna açıklamaktı. Güç ve kaba kuvvetten başka hiçbir şeyin resmi devlet politikası olmadığı bir dönemde, Sovyet Rusya'nın bu girişiminin etkisi muazzamdı. Fiilen süren bir savaşın içerisinde, özellikle Alman askerleri, silah bırakmanın daha cazip olduğunu görmeye başladılar. Barış Kararnamesi'ni açıklarken en çok Rus cephesindeki Almanlar'a hitap eden bolşeviklerin mesajı böylelikle yerini bulmuş oldu...

Kararname ile birlikte bir başka şok geliyor batı kamuoyuna. Sovyet hükümeti gizli diplomasiyi, üstelik geçmişteki anlaşmalara yönelik boyutuyla birlikte, kaldırdığını açıklıyor. Birbirleriyle ve tabi bu arada Çarlık Rusyası ile yüzlerce ilhak anlaşması yapmış olan müttefik ülke yönetimlerinde büyük bir panik başlıyor. Birşeyler yapılması gerekiyor. İlk akla gelen, açıklananların sahte ve yalana dayalı olduğunu açıklamak oluyor...

Sovyetler'in barış taaruzunun havasını çalmak isteyen asıl girişim Ocak 1918'de ABD'den geliyor. Başkan Wilson, 14 maddelik bir öneri paketini dünya kamuoyuna açıklıyor. Bu maddelerden ilki "gizli diplomasının kaldırılması"na ilişkin. Böylelikle Wilson bir taşla üç kuş vuruyor. En başta, Sovyet Rusya'nın bütün dünya halkları nezdinde kazandığı prestije ortak olmaya çalışıyor. İngiltere ve Fransa gibi

sömürgeci ideolojiyi bir doğa kanunu gibi gösteren ülkeler ile karşılaştırıldığında, ABD "masum" ve "genç" rolünü kolay oynuyor. Wilson bu anlamda biraz ileri bile gidiyor, maddelerden birinde "Sovyetler'in içişlerine karışılmaması gerektiği"ni belirtiyor. İkinci kuş, iç politikaya yönelik. Wilson, ABD'nin izolasyonist politikadan vazgeçmesini istemeyen çevrelere karşı güç kazanıyor. Tabii sonrasında, bu gücün biraz geçici olduğu ortaya çıkıyor. Üçüncü kuş, İngiltere ve Fransa'nın kapitalist dünyadaki öncülüklerinin tartışılmaya başlanması oluyor. ABD, savaşın bitmesine yaptığı katkı ve hızlı gelişme temposu ile, Londra ve Paris'i sıkıştırıyor.

Ancak burada herşeyden önce, Sovyetler'in yeni bir devlet olarak uluslararası alana çıkmasının, dış politika normlarını nasıl altüst ettiği önemsenmelidir. Bir kere "barış", hani bugün diplomatik literatürde en çok telafuz edilen sözcük, 1917 Kasımı'ndan önce pek ağızlarda dolaşan birşey değil. Kapitalist dünyanın o döneme kadar barışa pek "ihtiyacı" yok. Yine bugünün popüler "silahsızlanma" kavramı, 1922'de ilk kez Kremlin tarafından dile getiriliyor. Kapitalist diplomasi, "çıldırmış bunlar" tepkisini gösteriyor.

Sovyet diplomasisinin yenilikleri bunlardan ibaret değil. Örneğin, Sovyetler ile Almanya arasında imzalanan sürpriz anlaşmaya mekan olan Rapolla'da ne borçlanma, ne toprak talebi, ne de üçüncü ülkelere yönelik bir tehdit var. Bu da şaşırtıcıdır. 1917 yılında Cenevre silahsızlanma görüşmelerinde Stalin, a) orduların, b) silahların, c) silah fabrikalarının, d) askeri bütçelerin tasfiyesini talep ediyor. Bütün batılı ülkelerden "bunlar bizimle dalga geçiyor" türünden tepki alıyorlar. Ama dünya değişiyor...

Orman kanunları yıkılıyor...

1928 yılında Sovyetler'in de imzaladığı *Kellogg Paktı*'nı, "savaşı bir politika aracı olarak gayrimeşru" biçimde tanımlıyor. Kolay olmuyor. La Haye Konferansı'nı değerlendiren bir Fransız delege "yeni durumu" ne kadar güzel anlatıyor:

"La Haye deneyi göstermiş bulunuyor ki, elverişli sonuçlar almak, Sovyetler yizilinden olanaksız hale girmiştir. Sovyet temsilcileri bütün konuşmalarında, dünyanın geri kalan bölümünde yürürlükte olan ilkelerle katıyen bağdaşmayan ilke ve doktrinler sürmüşlerdir

Yeni ilkeler giriyor uluslararası politikaya. Barış, silahsızlanma ve içişlerine karışmama...

Bunların yanı sıra, Sovyet dış politikasının tek ülkede sosyalizmin ruhuna uygun bir eğilimi var: Masaya tek tek ülkelerle oturmayı, ayrı anlaşmalar yapmayı tercih ediyorlar. İlk bakışta pragmatizm kokan bu yaklaşım, tek ülkede sosyalizm mücadelesine büyük olanaklar sağlıyor. Hareket serbestliği, "toplu pazarlık" yerine, ayrı ayrı ülkelerle yapılan görüşmelerde daha kolay korunabiliyor. Üstelik görüşmelerdeki diğer taraf, eninde sonunda kapitalist ülkeler. Bu ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarını değerlendirme olanağı tekil anlaşma veya görüşmelerle mümkün hale geliyor. Tek bir olumsuz sonucu oluyor bu yaklaşımın gizli diplomasinin kimi araçları yeniden kullanılmaya başlıyor. Tilkiler ile kurtların cirit attığı bir dünyada tek başına "açıklık ve dürüstlük" ile ayakta kalmak olanaksız hale geliyor.

Zaten, Sovyetler kısa bir süre içerisinde "devlet" niteliklerini geliştirmeye ve bunu uluslararası politikada kullanmaya başlamamış olsaydı, bu anlamda bir zayıflık gösterseydi, tek ülkede sosyalizmin savunulma sürecinde önemli güçlüklerle karşılaşacaktı. Devlet olmanın gerekleri arasında, uluslararası politikada yerleşmiş kimi "yasa"lara uyum sağlamak ta yer almaktadır. Kuşatılmış bir durumdayken, kendi sınırları dışında eşitlik ve kardeşliğe dayalı ilişkileri bir genel ilke haline getirmede ısrar etmek, çocukça bir hayaldir...

Manevra ve geri çekilme taktikleri üzerine kurulu olan ve günü gününe değişikliklere gereksinimi olan bir dış politikanın önemli güvencesi, işçi sınıfı içerisindeki popülaritedir. Sovyet emekçileri, zaman zaman dış politika açıklamalarından, örneğin yabancılara imtiyazlar verilmesinden, İngiltere ile yapılan görüşmelerden rahatsız olduklarını belli ediyorlar. Bu hoşnutsuzluk geri adımlarda, verilen tavizlerde büyük bir rahatlık sağlıyor. Brejniyev anılarında, 1939 Alman-Sovyet saldırmazlık anlaşmasına ülke içinde de büyük tepki geldiğini anlatıyor. Partililer, ordu mensubu komiserler, anlaşmanın zorunluluğunu anlatmak için ikna toplantıları düzenliyorlar. Bu kitle psikolojisi ve uyanıklık, her zaman bir *sigorta* ve fren işlevi görüyor.

Bunlar elbette, dış politikanın Sovyetler'in denetlediği veya yönlendirebildiği boyutu. Bir de, bu dış politika pratiğini aksatmaya çalışan güçler var, tek ülkede sosyalizmin yaşamasının önüne geçmek isteyen uluslararası güçler var.

Ben burada iç mücadelelere hiç değinmeyeceğim. Yalnız, Sovyetler'in dış politika açılımlarının önünü kapama amacındaki girişimlerden sözedeceğim.

Bilindiği gibi 1918 yazında SR'lar Sovyet iktidarına karşı ayaklanıyorlar. Sosyalist devrimciler Sovyet iktidarının ancak dış politika açılımlarının başarıyla yürürlüğe girmesi sonucu ayakta kalabileceğini scziyorlar.

O dönemde kapitalist kamp içerisindeki temel gediği Almanya olarak saptayan bolşeviklere karşı özellikle Fransa'yı bir koz olarak görüyorlar. Tabi, Almanya ile Sovyetler'in yakınlaşmasını da bir şekilde engellemek gerekiyor. Birçok provokatif eylemden sonra, Almanya'nın Moskova büyükelçisi Mirbach öldürölüyor. Ölülerin büyük işe yaradığını biliyor SR'lar... Sovyet yönetimi güç durumda kalıyor; büyük bir diplomatik çaba ile olayın kontrolden çıkması engelleniyor.

Aynı ayaklanmanın daha önemli uzantıları da var. Lenin, Dora Kaplan adlı bir militan tarafından öldürölmek isteniyor, Petrograd Çeka şefi Uritskiy ise kendisine yapılan saldırıdan kurtulamıyor. Her iki eylemde de Fransız diplomatlar büyük lojistik destek sağlıyorlar.

Sonra, doğrudan dış müdahale var. Mart 1918, "müttefik" ordularının Kuzey'de Artık kıyısındaki Murmansk'a çıkarma yaptıkları ay. Hiçbir şaşırtıcılığı yok. Aynı ayın başında Brest Litovsk görüşmeleri anlaşmayla sonuçlanıyor. Sovyetler, durum pek güvenilir olmasa da, bir soluk alma şansına sahip duruma geliyor. Mart'taki müttefik çıkarması buna duyulan tepkinin ürünü oluyor. Ancak öyle tek başına anti-sovyetik bir kimlikle gelmiyor müdahale. Müdahale, "Almanya'ya karşı güç durumda kalan Rusya'ya yardım" bahanesiyle geliyor. İngilizler, Fransızlar, Sovyet yönetimine "savaşın, yardım edelim" diye diye fiilen, henüz düzenli hale gelmemiş sovyet birlikleriyle savaşımaya başlıyorlar. Nisan'da sıra Uzakdoğu'nun stratejik kenti Vladivostok'a geliyor. Burada İngiltere ve Japonya kuvvetleri işbirliği yapıyor. Sonra şehir iyice kalabalıklaşıyor, Fransız

ve Amerikan askerleri ülkenin içlerine buradan girmeye çalışıyorlar. Ülke içindeki karşı-devrimciler de bu "dış" destek sayesinde muhtemel devlet başkanı Kolçak'ın alametlerini işledikleri bayraklarla kendilerini bir hükümet gibi görüyorlar.

Tüm bunlar büyük bir direnç ile savuşturuluyor. Ve 7 Kasım 1920'de Wrangel'in de yenilmesiyle, fiili savaş bitiyor. Sovyet yöneticileri askeri planda kazanılan başarıyı hemen diplomatik alana taşımaya çalışıyor. 1921 yılı bu anlamda çok önemli oluyor. Sovyet iktidarının konsolidasyonunun ilk sinyalleri gelmeye başlıyor. *Kronştat* ayaklanması da tam bu döneme denk düşüyor. İç savaşta büyük yararlılıklar gösteren Baltık filosuna bağlı bahriyeliler düzenin oturmasındaki devrimci karakteri beğenmiyorlar. Uçarılığın ve anarşinin kural olmasına yönelik ruh halleriyle, kendilerinden istenen "düzenc, özveriye ve sabıra" başkaldırıyorlar. Bu başkaldırı, soldan sağa, her olanağı değerlendirmeyi seven uluslararası gericilik tarafından da pohpohlanıyor. Hiçbir biçimde karşı-devrimci sayılamayacak denizciler, iktidarın oturmasının ve tanınmasının önünde beklenmedik bir engel haline geliyorlar. Petrograd'ın yanı başındaki bu kentte Çeka ve ordu birlikleri çok şiddetli bir hareket düzenliyorlar. Sorun, çözülüyor...

VI. DIŞIŞLERİ HALK KOMİSERLİĞİ ve DİPLOMATLAR

8 Kasım 1917'de, II. Tüm Rusya Sovyetler Kongresi (Panrus) toplanıyor. Bu Kongre'de yeni devletin dış politikasına ilişkin iki önemli adım atılıyor. Bunlardan ilki, daha önce değindiğim *Barış Karamnamesi*. İkincisi, Dışışleri Halk Komiserliği'nin kuruluşu.

İlk Dışışleri Komiseri Trotskiy oluyor. Sovnarkom'un (bakanlar kurulu olarak görülebilir) diğer üyeleri arasında Lenin (başkan), Stalin (milliyetler), Rikov (iÇ), Antonov Ovsiyenko (savaş) ve Lunağarskiy (eğitim) sayılabilir.

Burada tarihin garip bir cilvesi sözkonusudur. Dışışleri Halk Komiserliği, tam anlamıyla Sovyet Rusya'nın savunulması ve tek ülkede sosyalizm sorunun *iÇerisine* doĐmuőtur. Gözlerini bu politikanın iÇerisinde açmıőtır. Uzunca bir süre bu politikayı *tek varlık nedeni* olarak görmüştür. Dıőıőlerinin ilk "birinci adımı"nın bu politikaya zerre kadar inanmayan birisinin, Trotskiy'in olması, gerĐekten tarihin Trotskiy'e yaptığı bir azizlik olmalı!

Dışışleri Halk Komiserliği, kuruluőuna şubat 1918'de geğilen Kızılordu ve 1919 'Martı'nda kurulan Komintern ile birbirlerine oldukĐa yakın konularla ilgileniyorlar. Ancak, tek ülkede sosyalizm politikasının yerleőme sürecinde, Dışışleri ile Komintern arasındaki ilişki "bağımsız birliktelik" biÇimine bürünüyor. Uyumlu ama özĐür

olunmaya çalışılıyor. Ne varki, zamanla Sovyet dışpolitikası, Komintern politikalarına göre daha belirleyici bir konum kazanıyor.

Ancak bu konuda özellikle birşeye dikkat ediliyor. Batılı ülkelerle sürekli görüşme masasına oturan DHK, Komintern adına taahhütlerde bulunmaktan özellikle kaçınıyor. uluslararası örgütün hareket serbestliğini kısıtlamamaya çalışıyor.

Dışişleri Halk Komiserliği'nin ilk etkinlikleri (bu yalnızca Brest görüşmelerinde belli bir darbe alıyor) tek ülkede sosyalizmin ruhuna uygun bir nitelik taşıyor. Zaten bu politikalar doğrudan Lenin'in ağırlığını taşıyor. Trotskiy, sonralarında Çiçerin kimi anlarda geri plana düşüyor. Ancak, daha önceki bölümde belirttiğim gibi, Sovyet Rusya'nın savunulmasının yanısıra, bu politikayla fazla çelişmeyen ilkesel tutumlar içerisine de giriyorlar. Sosyalistliğin hakkını veriyorlar; prestij kazanıyorlar.

Bir de tabii, "diplomasi oyunu"nın kuralları var. Dış politika pratiğinin ilk yıllarında bir kural, bir amentü var Sovyet diplomatları için. Hep bu kuralı biliyorlar, bunu ezberliyorlar: Hiçbir şeye güvenmeyeceksin..

Dışarıdan bir gözlemci, bakın bu güvensizliği nasıl anlatıyor:

"Sovyet Rusya idaresi ve siyasetini yakından tanıdıkça onların çok geniş bir emniyetsizlik ve tereddüt içerisinde yaşadıklarını, milletlerarası hiçbir vesikaya inanmak istemediklerini daha iyi anlıyordum."(31)

Bu güvensizliği yaşayanlar, ilk elde, Sovyet politikasına yönverenler oldu. Muhafazalarından hep darbe veya düşmanlık beklediler. Ama, güvensizliği 24 saatlik bir yaşam biçimi haline getirmek zorunda kalanlar, Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde Sovyetler adına yarı-resmi faaliyet sürdüren diplomatlar oldu. O dönemde, Avrupa'da Sovyet temsilcisi olmak demek, tutuklanmak, hatta öldürülmek riskini göze almak demekti. 1905'ten beri Avrupa'yı "iyi tanıyan" bu diplomat bolşevikler, neredeyse "yeraltı" çalışması yapmak zorunda kalmışlardı.

Sovyet diplomatları, daha yeni görevlerine alışmadan, bu çerçevede önemli bir "darbe" ile karşılaşılıyorlar. 1918 yılının Martı'nda başlayan dış müdahale, bütün Avrupa'da Sovyet görevlilere karşı bir tutuklama kampanyası ile birleşiyor. Sovyet yönetimi misillemede

bulunarak takas yollarını zorluyor. İleride elçi, hatta bakan olacak diplomatlarını kurıarmaya çalışıyor.

Burada Sovyet diplomatlarının çalışma tarzına değinmek zorunlu. Sovyet diplomasisi son derece kısıtlanmış koşullarda, meslekdaşlarına göre eşit olmayan bir statü içerisinde görevlerini sürdürüyorlar. Bu, birçok açıdan önemli dezavantajlar yaratıyor. Ancak, ilk sosyalist ülkenin diplomatları, bu durumun yarattığı bir olanaktan da yararlanıyorlar: Diplomatik` kuralların sınırlarını tanımama özgürlüğü...

Kurumsallaşmış bir diplomatik ilişkide, bir diplomatin görüşme yapacağı kişiler, görüşmenin mekanı ve görüşmenin konusu, belli kısıtlamalara tabidir. Sovyet diplomatları kendilerine resmi bir statü kazandırılmayınca bu kez, özgürlüğün rantını toplamaya başlıyorlar.

Dışışleri Halk Komiserliği'ne bağlı görevliler tüm çalışmalarında ayrıntıları yazılmamış ama öz itibariyle çok net hedefler için çalışıyorlar. Bu nedenle, insiyatif kullanmada çok rahatlar. Tek ülkede sosyalizm mücadelesi içerisinde kazanılan başarıların önemli bir bölümü, kurulan ticari ilişkiler, yaratıcı çalışmanın ve bu insiyatif hakkının ürünü.

Ancak, kesinlikle akıldan çıkarmamak gerek, belli bir *nesnel* olanağı kullanmayan hiçbir diplomatik etkinliğin başarı şansı yoktur. Bu, 1917'den sonra tek ülkede sosyalizm mücadelesinde de ortaya çıkmıştır. Sovyet diplomasinin başarısı olarak kabul edilen Brest, 16 Mart 1921, Rapallo gibi önemli adımlar, mevcut fırsatların Çiçerin, Krasin, Litvinov gibilerinin kişisel çabalarıyla değerlendirilmesi sonucunda atılmıştır.

Tabi, Sovyet diplomatlarının kimsenin önemsemediği küçük ayrıntıları değerlendirmede gösterdikleri ustalık ve görevlerini memur zihniyetinden çok uzak anlayışla yürütmeleri, batılı meslektaşlarını ürkütmeye başlıyor. 1815'lerin Kutsal İttifakı'ndan beri oyunu istedikleri gibi yönlendiren batı diplomasisi aynı esneklik ve atılğanlığı göstermekte gecikince, şaşırmayı ve kızmayı adet haline getiriyor.

Bugün diplomasi geçmişe göre daha fazla ekip çalışması, daha fazla kurumsallaşmış organizasyonlar üzerine kurulu. Bu genelleme, Sovyet dış politika örgütlenmesi için de geçerli. Olağan seyreden, günlük sürprizlerin ve kestirilmeyen politika değişimlerinin görülmediği

koşullarda diplomatik etkinlikler belli bir ritim ile yürüyebiliyor. Zaten çeşitli biçimselliklerle sınırlanabilen ve belli bir "kültürü" olan diplomasi, böylelikle bir mesai haline geliyor. Ancak dengelerin altüst olduğu bunalım veya gerilim dönemlerinde bu durumun sürmesi mümkün değil. Böyle dönemlerde gizlilik, hareket serbestliği ve kişilik gösterilerinden yararlanmak önem kazanacaktır. Bu da, tek tek diplomat kişiliklerinin ön plana çıkması anlamına gelir. Nitekim 1917 sonrasında Sovyet diplomasisi her açılımı bir veya birkaç kişinin üzerine yükledi. II. Savaş'ta Vişinskiy, Litvinov ve Molotov, herbiri değişik alanlarda, "tek adam" olarak çalıştılar. Yalnız Sovyetler için değil, batılı ülkelerin özellikle azgelişmiş ülkelerdeki "olağan" etkinlikleri, silah satışları, darbeler vs... hep az sayıda diplomatın titiz çalışmasıyla yürütüldü.

Şimdi, Dışişleri Halk Komiserliği'nde görev alan bazı renkli simalara bir gözatabiliriz.

Önce, ilk komiser Trotskiy... Kendi deyimiyle "çok ukala ve alışkanlıklarına bağlı bir adam" olan Trotskiy, "alışkanlıklarını" gerçekten terkedemediğini, onlara sadık olduğunu göstermiştir. Rusya'da iktidara gelen devrimci yönetime bir propaganda kürsüsünden farklı bir işlev yükleyemeyen bu ilginç marksist, DHK'ne getirilmekten hiç hoşnut kalmıyor. Hatta biraz şaşırıyor. Kendisini bir dışişleri bakanından çok bir propaganda bakanı gibi görüyor, öyle davranıyor. Sorumlu olduğu kısa süredeki sorumsuz davranışlarıyla görevine zarar veriyor.

Bakın Trotskiy, Dışişleri Halk Komiseri olarak çektiği acıları nasıl anlatıyor:

"İtiraf ederim ki bu benim için bir işkence idi. Bilmediğim, tanımadığım ve hele aramızda ortak birşey bulunmayan adamlardan ve çevrelerden her zaman ürkmüşümdür. Gönüll rızasıyla elçiliğe giden devrimcileri hiçbir zaman anlayamamışımdır, bunlar yeni çevrelerinde bir havuza atılmış balıklar gibi yüzmek zorunda kalırlar."(32)

Trotskiy'in çarpıcı bir özelliği ortaya çıkıyor. Devrimci çalışmanın doğrudan ve açık yapılabileceği koşulları seviyor; 1917'de ön plana çıkıyor, 1905 sonrasında sesi kısılıyor; tek ülkede sosyalizm döneminin

gereksinim duyduğu manevra yeteneği ve sabıra sahip olamadığı görülüyor.

Adına marksist hareketin sınırları en belirginleşmiş sapması yazılan Trotskiy'in, Dışişleri Halk Komiserliği'ni değerlendiriş tarzı ise insanı hayretler içerisinde bırakıyor:

"Bizim diplomatik ne işiniz olabilir ki? demişim ben, birkaç devrimci bildiri yayınlayıp dükkkanı kapatacağım, hepsi bu."(33)

Hepsi bu... Ben de, 1917 sonrasında Sovyet hükümetinin en önemli bakanlığının olduğunu düşünüyorum dışişlerinin. Büyük ölçüde kapitalist kamp içerisindeki çıkar çatışmalarından yararlanarak sürdürülen tek ülkede sosyalizm mücadelesinde dış ilişkiler herhalde çok önemli olsa gerek. Sovyetler'i hiçbir zaman bir devlet olarak görmeyen, sınırları ortadan kaldıracak bir dünya devrimi eşiğinde zaten diplomasinin de fiilen ortadan kalkacağını düşünen birisi için ise elbette sorun kepenk açıp, kepenk kapamak biçiminde küçümsenecekti.

Sovyet dış politikasına ilk yıllarda doğrudan bir etkiye bulunmayan Stalin'in ise, dışilişkileri birkaç devrimci bildiri yayınlamaktan ibaret görmediği çok açık. Milliyetler komiseri olarak, daha çok doğu halkları ile ilişkilerde zaman zaman devreye sokuluyor. Burada karşılaştığı sorunlara ise uzun vadeli cevaplar bulmaya çalışıyor. Tek ülkede sosyalizm politikasının yararına olduğuna inandığı adımları atmayı, hiçbir gerekçeyle, ertelemiyor.

Bir örnek verilebilir. Kemalist hareket ile bolşevikler arasındaki görüşmelerde belli bir mesafe alınır alınmaz Sovyet Rusya Türkiye'deki mücadeleye silah yardımını belli bir programa bağlıyor. Ancak, iş savaş ve dış mücadele nedeniyle kendisi de askeri malzeme sıkıntısı çekiyor. Bu nedenle Anadolu'ya silah sevkiyatı zaman zaman aksıyor. Türk hükümeti, Moskova'nın daha titiz olmasını istiyor. Sorunun boyutları kemalist-bolşevik ilişkilerini tehdit eder hale geldiğinde devreye Stalin giriyor. Sovyetler'in güvenliğini birinci dereceden ilgilendiren bir konuda, kısıtlı olanakların uzun çabalarla oluşturulan ilişkileri bozmasının anlamsızlığını görüyor. Gerisini Türkiye'nin Moskova elçisi Ali Fuat Cebesoy'dan dinleyelim:

"Stalin vaadlerinin hepsini yerine getirdi. Onun müdahalesi

sayesinde Sovyet hükümeti, hatırumda kaldığına göre, bize yeniden iki fırkalık piyade tüfeği, makinalı tüfek, cephane, süvari kılıcı ve eğeri vermişti."(34)

Stalin'in bir özelliği var, karşılaşılan sorunlara teknisyenliği aşarak bakabiliyor. Örneğin burada, Stalin'in "bu malzeme bize gerekiyor" diyen Kızılordu komutanlarını, maliyetlerden sözeden iktisatçıları uzun uzun dinlediğini, ama bu "mesleki kaygıları" daha yukarıdan bakarak aşabildiğini sezmek mümkün.

Birçok batılı araştırmacının da yakaladığı bir başka alışkanlığı daha var Stalin'in. Stalin, dış politikada, gereksiz problemler yaratacağı, herşeyi berbat edeceği gerekçesiyle küçük entrikalardan uzak duruyor. Kurulan ilişkilerde hep güven vermek gerektiğini düşünüyor. Bu nedenle Stalin, batılı ülke yöneticilerince pek sevilmiyor ama sözüne güvenilir birisi olarak tanınıyor.

Tabi Stalin'in önemli avantajlarından birisi, yanında hem tek ülkede sosyalizm mücadelesinin önemini kavrayan, hem de küçük ayrıntıların kavgasını veren kadroların olması...

Sovyet diplomasisinde mutlaka sözedilmesi gerekenlerden birisi de, Trotskiy'den sonra Dışişleri Halk Komiserliği görevine getirilen Çişerin.

Georgiy Vasilyeviç, bolşevik yöneticilerin içerisinde yaşlı sayılabilecek bir tanesi. Devrim sırasında 45 yaşında. Babası da eski bir diplomat, bu nedenle dil öğrenmeye meraklı ve doğrudan uluslararası olaylarla ilgili bir çevrede büyüyor. Dil-Tarih fakültesini bitiriyor, uzun yıllar Londra ve Paris'te kalıyor, buralardaki devrimci gruplarla ilişkiye giriyor. RSDİP'e üye olduğu 1905'ten sonra daha çok menşeviklere yakın duruyor. 1917 yılında İngiltere'de yasadışı örgüt üyeliğinden tutuklanıyor, bir İngiliz diplomatı ile takas edilerek 1918'de Sovyetlere geri dönüyor ve partiye üye oluyor. Önce DHK yardımcısı, 1918 Mayıs'ında ise DHK olarak atanıyor. Brest görüşmelerinin ikinci devresinde Trotskiy'in yerine Sovyetler'i temsil ediyor. 1925 ve 27'de parti MK'sına seçiliyor, 1956'da ölüyor.

Çişerin yumuşak başlılığı ve açıksözlülüğü ile tanınan birisi. Bir de özellikle 1921 yılında Stalin ile yaptığı polemikler var. Ancak asıl sürtüşmesi, tamamen "tek ülkede sosyalizm" sorunu nedeniyle

Trotskiy ile oluyor.

Çiçerin, Ccnova Konferansı içerisinde Rapallo anlaşmasının çıkarılmasını sağlayan diplomat olarak büyük ün kazanıyor. Aynı konferansta, savaştan çekildiği için Sovyet Rusya'dan tazminat isteyen batılı ülkelerden, Sovyetler'e yaptıkları müdahale nedeniyle 30 milyon altın ruble talep ederek herkesi şaşırtıyor.

Çiçerin ve Litvinov'un parti içerisinde çok önemli görevleri yok. Aslında parti sorunlarıyla pek ilgilenmiyorlar. Uzmanlık alanları, tek ülkede sosyalizm. Dış politikada, uzunca bir süre bu ikilinin bir süreklilik içerisinde yetkili ve sorumlu oldukları görülüyor. Bu süreklilik, onlar sayesinde, parti içi mücadeleden etkilenmiyor. Ayrıca, Komintern ile DHK arasında "içişlerine karışmama" ilkesinin korunmasında önemli payları oluyor.

Maksim Maksimoviç Litvinov ise çok eski bir partili. Daha 1898'de, kuruluşu sırasında RSDİP'e katılıyor. Hep bolşeviklerle beraber çalışıyor. Çeşitli yeraltı örgütlenmelerini yönetiyor, ayrıca partili basının önde gelen isimlerinden. Devrimden sonra Sovyet hükümetini Londra'da temsil ediyor. 1918'de tutuklanıyor, takas ediliyor, 1930-39 yıllarında Sovyet dışişleri komiseri olarak görev yapıyor. Parti içerisinde Papaşa veya Kuznetsov olarak bilinen bu deneyimli diplomat 1951'de ölüyor.

Son olarak belli bir dönem boyunca Sovyetler'in Dış Ticaret Bakanı olarak görev yapan Leonid Krasin var. Krasin son derece özgün bir partili. Daha devrim öncesinden itibaren, Avrupa'nın çeşitli merkezlerinden bolşeviklere para aktaran, bu anlamda kaynak yaratan birisi. Devrimin ilk aylarında özellikle İngiltere'deki finans çevreleriyle iyi ilişkiler kurarak çeşitli anlaşmalar yaptığı, bu arada batılı ülkelerde altın satışı için bağlantı yaptığı biliniyor. Kısacası, devrim öncesindeki görevleri ile sonrakiler arasında pek bir fark olmuyor. Kişiliği ve yetenekleri, oturmuş bir bakanlık örgütlenmesinden ziyade, esnek, kurumsallaşmadan uzak bir çalışma tarzına daha elverişli. Bu nedenle Krasin, daha fazla 1917 yılındaki katkılarıyla anılıyor Sovyetler'de...

VII. SOVYET DIŞ POLİTİKASINDA ALMANYA ve BREST LİTOVSK

Daha önce de belirttiğim gibi, Sovyet Rusya, batılı ülkelerle ilişki kapısını ilk Almanya ile araladı. 1920'lerin sonuna kadar Alman devriminin yükselmesiyle ilgili bir-iki gergin dönem dışında, bu aralık hiç kapanmadı.

Sovyetler bu aralığı, büyük ölçüde Versailles'ın acımasız koşullarına, Fransa yönetiminin paranoya haline gelen Almanya korkusuna ve açgözlülüğüne borçlu oldu.

Versailles anlaşması 28 Haziran 1919'da imzalanıyor, 10 Ocak 1920'de ise yürürlüğe giriyor. Aslında, Almanya olağanüstü onur kırıcı ve kısıtlayıcı hükümler içeren bu anlaşmayı imzaladığı andan itibaren, Versailles görüşmelerinin yarattığı baskılardan kurtuluyor. Görüşmeler boyunca müttefik yönetici ve komutanlar Almanlar'ı, askeri harekate yeniden başlamakla tehdit ediyorlar. Bugün okunduğunda bile insana "amma insafsızlık" dedirtecek hükümleri böyle kabul ettiriyorlar.

Almanlar için en zoru, görüşmeler sırasındaki tehditleri savuşturmak, İngiliz ve Fransızları oyalamak ve anlaşma onaylandığında ülke içindeki tepkileri göğüslemek.

Anlaşmanın kendisi mi?..

Almanlar çok kısa bir süre içinde Versailles anlaşmasının uyulacak

değil, ihlal edilecek bir anlaşma olduğunu kavradılar. Herşey, ihaleleri kılıfına uydurmaktaki ustalığa bağlıydı.

Zaten Almanya I. Paylaşım Savaşı'nı pek öyle "mağlup" psikolojisi içerisinde tamamlamamıştı. Cepheden dönen Alman birlikleri ülkede sevgi gösterileriyle karşılanmış, üstelik savaş Alman toprakları üzerine pek sıçramamıştı. Bu durumun Almanlar'daki yansıması şuydu: "Biz, bu kadar onursuz bir barışı haketmedik!"

Böylelikle Almanya daha başta Versailles'a tepki ile yaklaşmış oldu. Oluşturulan yeni Avrupa ve sömürgeler sistemi mutlaka değişmeli, revizyona tabi tutulmalıydı.

"Revizyonist" Almanya'nın tepkilerine duyarlı olanlar işe yalnızca bolşeviklerdi. Kızgın bir Almanya onlar için değerlendirilmesi gereken bir çatlak anlamına geliyordu. Bu olanak değerlendirilirken, Alman milliyetçilerinin duyguları bile "tahrik" ediliyordu. Bu politika kendi hesabına başarılı oldu...

Aslında Almanya'nın başlangıçta üstlenmek istediği rol çok farklıydı. Onlar Sovyet Rusya'yı bir pazarlık aracı olarak görmüşlerdi. Versailles görüşmelerinin en çetin tartışmalarında ağızlarından "bolşevizm" sözü hiç düşmemişti. Fransız delegeler, "Alman askerleri şu kadar sayıya insin" ultimatomu veriyor, Almanlar "bolşevikler gelir" tehditini savuruyorlardı; İngilizler şu kadar tazminat istiyorlar, Almanlar yine "bolşevizm tehlikesi" ile cevap veriyorlardı. Almanya'daki devrimci yükseliş de bu tehditi besleyen önemli bir faktördü. Bu faktörü yanına alan Almanya, bolşevizme karşı en sağlıklı güvenlik şeridini kendisinin oluşturabileceğini savunuyordu.

Fransa ise bu göreve bir başkasını bulmuştu. Küçük Baltık ülkelerini de yanına alacak olan bir Polonya'nın daha tercih edilirdiği düşünülüyordu. Tabi Polonya yalnızca bolşevizmi değil, Almanya'yı da durduracaktı.

Sonuçta, İngiltere'nin, ama özellikle Fransa'nın "anlayışsızlığı" Almanya'yı bolşeviklerle diyaloga itiverdi...

Burada, artık, bolşeviklerin Almanya için bir tercih yapmaları zorunludur. İşçi hareketinin yıllardan beri en güçlü olduğu (veya öyle sanıldığı) bir ülke olan Almanya'nın ya "kızgın" ve "onuru kırılmış" yanına hitap edilecek, ya da Alman burjuvazisine soluk aldırmayarak Alman devrimine yardımcı olunacak. Bu ikilem, tek ülkede sosyalizm

sorunu ve mücadelesinin ön plana çıkması ile aşıldı. Tek ülkenin, varlığını Almanya kapısının içerisinden geçerek süreklileştirmesi için, gerçekçi bir politika izlenmeye başlandı.

İlk önce, zaten fiilen savaş hali durumunun, Sovyet-Alman cephesinin gerginliğini ortadan kaldırmak gerekiyor. Yukarıda sözünü ettiğim ikilemde, Almanya'yı kısırmak taktiğini savunanlar, gerginlikte selamet görüyorlar. Bunlar Lenin tarafından şöyle uyarılıyor:

"Ama Almanya devrimin sadece ilk gebelik aylarındadır, oysaki bizim nurtopu gibi bir çocuğumuz olmuştur: Sosyalist cumhuriyetimiz ve biz, tekrar savaşı açtığımız takdirde bu yavrumuzu katletmiş olacağız."(35)

Aslında, Sovyetler ile problemlerini halletmek Almanlar'ın da işine geliyor. Daha, savaşın sürdüğü sıralarda bir cephenin kapanması ve Almanya'nın gücünü belli cephelerde toplaması Berlin için büyük bir nimet. Bu anlamda, yakınlaşma taktiklerini Almanlar bolşeviklerden önce yürürlüğe sokuyor. Sovyetler'in tek ülkede sosyalizme hiç inanmamış diplomatlarından Adolf Yoffe Alman devrimini hızlandırmak için maddi yardımlarda bulunurken, aynı dönemde Almanya'nın Moskova Büyükelçisi Mirbach, bolşeviklere para yardımı yapıyor ve hükümetine şöyle sesleniyor:

"Lütfen, bolşeviklerin ayakta kalmaları bizim çıkarlarımız için büyük önem taşıdığından, yardımın miktarını artırın."(36)

Tabi bolşeviklerin Almanya üzerine oynamaları pek öyle kolay değil. Alman devrimi, zaman zaman umut vaadeden yükselişler yapıyor. Sovyet hükümeti, ne olursa olsun bunu hesaba katmak zorunda kalıyor. Örneğin 1921 yılında çok da hazırlıklı olmayan bir ayaklanma başlıyor, Sovyet yönetiminde bir bekleyiş egemen oluyor, sonra gelen başarısızlık, yeniden daha gerçekçi politikalara olanak tanıyor. Sırası gelmişken, şunu belirtmek zorundayım: Almanya'daki Münih ve daha sonraki Hamburg girişimleri, Sovyet dış politikasında belli belirsizliklere neden olmuşlardır. Bu, Almanya'daki yükselişin Sovyetler'in içine gelmediği biçiminde anlaşılmamalıdır. Sovyetler, kendi dış politikalarını *belli bir gelecek tahmini* üzerine, hem de oldukça gerçekçi bir tahmin üzerine oturtmuşlar, bununla uyumsuzluk

gösteren tarihsel kesitlerde ciddi tökezlemeler yaşamışlardır. Sovyet dış politikası ile, uluslararası hareket arasındaki açıklık, kimilerinin sandığından daha fazladır. Bunun "Sovyet bürokrasinin çıkarlarına bağımlı olmak" ile hiçbir ilişkisi yoktur. Belli bir dönem, açıklık, tek bir hedefin, Sovyet Rusya'nın savunulma hedefinin belirleyiciliği nedeniyle artmış ve bir maliyet ödenmiştir.

Bir dönem boyunca, ama oldukça kısa bir dönem, henüz Almanya'da devrim umutlarının tamamen sönmediği bir dönem boyunca, Sovyet yönetimi iki politikayı birbirine yaklaştırmayı zorlamıştır. Alman devrimini desteklemekle Almanya ile, Alman burjuvazisi ile iyi ilişkiler kurmayı birarada denemiştir. Ancak, her iki açılım da o denli net kuralları gerektirmiştir ki, sonunda kartlar daha açık oynanmış ve Sovyetler açısından dans etmek mümkün olmamıştır.

Doğrudan Brest tartışmalarına geçmeden önce, yukarıda, açıkça söylenmesi aslında biraz cesaret isteyen ikileme bir örnek vermek istiyorum.

Fransa'da 1924 seçimlerini "sol" kazanıyor. Bunun sonucunda, Sovyetler tanınıyor. Buraya kadar tamam. Ancak Fransızlar, Sovyetler'in iyi ilişkilerde olduğu Almanya ile belli bir diyalog içerisine girmeye başlıyorlar. Fransız Komünist Partisi de bütün olanakları ile bu politikayı destekliyor. Sonuçta Almanya Fransızlar'ın açtığı kapıyı değerlendirerek batıdaki izolasyonu kırıyor. Sovyetler, Almanya'ya kendilerinden başka uzanan elden hiç hoşnut olmuyorlar. Çatlak aniden kapanmaya başlıyor. 1925 yılında Lokarno anlaşması ile Almanya'nın yalnızlığı sona eriyor. Stalin bu anlaşmayı "anti-sovyet koalisyon" biçiminde nitelendiriyor. Eylül 1926'da ise Almanya Milletler Cemiyeti'ne üye kaydediliyor. Sovyetler için yeni denge arayışları mutlaka gerekiyor.

Almanya güç kazanıyor, kuşatmayı yarıyor. Uzunca bir süre tek ilişkisi olan Sovyetler, Almanya'nın bu "kazanımını" bir dostun kazanımı olarak görmüyorlar. 1930 yılında egemenlik haklarını elde ettiğinde Almanya'yı kutluyorlar ve bu iş burada bitiyor. İzolasyonu yaran Almanya, Sovyetler için tehdit anlamına geliyor. Bundan sonra Sovyet dış politikası Fransa ve Polonya üzerine oynamaya başlıyor. Güçlenen, silahlanan Almanya'dan ürken Fransa ve Polonya üzerine... Kapitalist ülkeler arasındaki çelişkilerin geçici niteliği bir kez daha

gözler önüne seriliyor.

Ancak ne olursa olsun, Almanya, yaklaşık on yıl boyunca, Sovyetler için son derece bir önemli bir işlev görmüştür. Tek ülkede sosyalizmin savunulması sürecinde, Sovyetler'in kuşatılmasına bozgunculuk ederek, 1930'lara gelinmesini sağlamıştır.

Bu süreç içerisinde Brest Litovsk anlaşmasının özel bir yeri var. Bu nedenle bu anlaşmaya ilişkin tartışmalara, anlaşmanın önemine değinmek mutlaka gerekiyor.

Brest'in içeriği, yani anlaşmanın içeriği çok önemli değildir. Anlaşma, Sovyetler'in önemli toprak tavizleri vererek Almanya ile savaş halini ortadan kaldırması biçiminde özetlenebilir. Sorun, anlaşmanın hangi politika hedefleri içerisinde değerlendirildiğindedir.

Sovyetler Birliği'nde geçmişte yayınlanan tarih çalışmalarında Brest anlaşması, yalnızca Trotskizm ile mücadele içerisinde bir yer kapladı. Hatta, olay Trotskiy ile Lenin'in polemikleriyle sınırlı tutuldu. Bunu anlamak mümkün. Ancak, birçok açıdan bu yeterli değil. Brest'te Lenin'in tutumu, tek ülkede sosyalizm mücadelesinin daha sonra sistemleşen ilkeleri ile mutlak uyum içerisinde. Bu mücadele içerisindeki yeri tam olarak ortaya konmadıkça, Brest üzerine yapılan tartışmaların birşey ifade etmesi mümkün değildir. Bu nedenle, "Brest'te Trotskiy Lenin'in direktiflerini dinlemedi" türünden anlamlı mesajlar başka şeylerle takviye edilmeli, olayın daha sonraki yıllara uzanan kolları araştırılmalıdır.

Bir kere Brest, iki devlet arasında kalıcı hükümler içeren bir dostluk anlaşmasından çok uzakta olmasına rağmen, Sovyet Rusya'nın batılı ülkeler içerisinde açtığı ilk gediktir. Bu anlamda, ben Sovyetler'in kuşatmayı ilk olarak Mart 1921 İngiltere anlaşması ile yaptığı tezine pek katılmıyorum. Sovyetler için çok can sıkıcı tavizlerle dolu da olsa, Brest Litovsk bir ilk adımdır, batılı ülkeler içerisindeki çelişkilerin ilk değerlendirilişidir.

Üstelik Brest görüşmeleri sırasında parti içerisindeki tartışmalar, bolşevik yöneticilerin de Brest'i önemli bir yol ayrımı olarak değerlendirdiklerini gösteriyor. Görüşmelerin sürdüğü aylarda parti içerisindeki görüş ayrılıkları, bolşeviklerin enternasyonalist görevlerini en iyi nasıl yerine getireceklerine ilişkindir. Örneğin Lenin, uluslararası devrime en sağlıklı desteğin savunma konumunda

verileceğini birçok kez açık açık deklare etmiştir. Brest'teki tavizlerin verilmesini istemeyenler de, örneğin Buharin, anlaşmanın imzalanmasının uluslararası devrime ihanet olacağını belirtmişlerdir.

Tartışılan, tek başına sıradan bir "ateşkes görüşmesi" değildir. Tartışılan başlı başına bir politika, bir ilkedir. Belli bir politika ve ilkenin çok somut, somut olduğu kadar acil bir görüntüsüdür. Bu nedenle, görüşmelerde Sovyet tarafını temsil eden Trotskiy'in "ne barış, ne savaş" politikası, "adam Lenin'le ayrı düştü" türünden polemik araçları veya "ne büyük yaratıcılık" gibisinden böylesi önemli sorunları estetik ölçütlerle değerlendiren bir zihniyetle değerlendirilemez. Sorun çok daha derindedir. Hiçkimse sorunun tek ülkede sosyalizm tartışmalarının uzağında olduğunu iddia etmeye kalkmamalıdır.

Bu bağlamda Lenin, Brest'i Rusya'nın ve uluslararası devrimci hareketin tarihinde çok önemli bir dönemeç noktası olarak değerlendirmiştir. Çünkü, ortaya çıkardığı ayrılıklarla, yarattığı olanaklarla Brest, rayların birleştiği, ama hemen ayrıştığı bir makas vazifesi görmüştür. Sovyet Rusya'nın geleceğinin, onun politikalarının önemli ipuçlarını vermiştir.

Brest'in neden önemli olduğu üzerinde çokça duruyorum, çünkü, Brest'i teknik bir sorun, teknik bir tartışma noktası olarak göstermek isteyenler var. Ve eğer sorun tek ülkede sosyalizm tartışmaları içerisinde bir yere oturtulmazsa, teknik bir sorun olarak küçümsenirse, açık söyleyeyim, ortada Trotskiy'in tavrını haklı çıkaracak, en azından onu mazur gösterecek onlarca gerekçe vardır. Kısacası sorun, "Trotskiy Lenin'i dinlemedi"nin ötesindedir.

Bir kere Brest görüşmelerinde Alman talepleri bir dipsiz kuyu misali, hiç bitmemiştir. Savaşın henüz sona ermediği bir yıldır 1918. Ancak bu koşullarda bile, yani henüz Fransa, İngiltere ve ABD ile uğraştığı sıralarda bile Almanya Sovyetler'in zayıf noktasını bulmuştur. Bolşevikler daha devrimin ikinci günü *mutlaka barış* niyetlerini belirtmişlerdir. Almanya için bu büyük bir kozdur ve ardı ardına gelen toprak talepleriyle bu kozu değerlendirmek istemişlerdir. Bu taktikleri anlaşmanın imzalanmasından sonra bile devam etmiş, 27 Ağustos 1918'de bir ek anlaşma ile yeni tavizler koparmışlardır. Özeti, "devrimci savaş" taktiklerinin daha akıllıca görülmesi için birçok

neden birikmiş durumdadır.

İşte bu koşullarda parti içerisinde üç ayrı eğilim ortaya çıkıyor. Bunlardan ilki Lenin'in savunduğu "ne olursa olsun barış" fikridir. Bunun karşısında "devrimci savaş" tezi, ikisinin arasında ise "savaşın sona erdirilmesi, ordunun terhis edilmesi, ama anlaşmanın imzalanmaması" biçiminde özetlenebilecek ve temelde Trotskiy'in savunduğu bir eğilim var. Yapılan oylamada "devrimci savaş" politikası diğer ikisinin toplamından bir fazla destek görüyor. Lenin'in tezi en az benimsenen görüş oluyor. Yönetim kademeleri içerisinde ağırlığı olanlardan bir tek Zinovjev daha baştan Lenin'in tezini destekliyor. Bu nedenle, sorun Trotskiy'in sorunu olmanın çok, ama çok ötesindedir.

Stalin ve Sverdlov bile ilk başlarda yalpalıyorlar. Hele hele müttefik ülkelerden "savaşın, yardım edelim" önerileri gelince tüm parti yönetimi "devrimci savaş"ın yararlarını ciddi ciddi hesaplamaya başlıyorlar. Lenin İngiltere ve Fransa'nın bolşevik yönetim ile Almanları birbirine kırdırmak planlarını hissediyor ve "devrimci savaş" söyleminin biran önce terkedilmesi gerektiğini vurguluyor.

Ama sorun ve bolşevik yöneticilerin yanılması, sanıldığından da ciddidir. Brest görüşmeleri ilk kesintiye uğradığında, partideki hava yine değişmemiştir. Barışın hemen imzalanmasını isteyenler yine azınlıktadır. Bu nedenle tartışmayı "Trotskiy Lenin'i dinlemedi" diyerek kapatmak çok güçtür; aslında Lenin partiyi dinlememektedir!

Tartışmalarda Lenin'in çok sert tavır alması ve görüşmelerin uzaması sonucu Alman birliklerinin yeni topraklar ele geçirmesi, sonunda Lenin'in tezlerinin tek bir oy farkla kabul edilmesini sağlıyor. Bu kez, partide ciddi bir huzursuzluk başgösteriyor. Bu denli tavizkar bir politikanın sorumluluğunu paylaşmak istemeyenler oluyor. Yoffe görüşmelere gitmeme kararı alıyor, Radek barış anlaşmasının kesinlikle imzalanmaması gerektiğini ileri sürüyor, G.Y. Sokolnikov da görüşmeler sırasında görevli olduğu Brest'e gitmeyeceğini açıklıyor. Benzer tepkiler birçok yerden geliyor.

Sorun gerçekten, Trotskiy'in söz dinlememesi sorunu değildir. Ve sorun yalnızca partinin yönetiminde değildir. Bütün örgütün neredeyse yüzde seksenini oluşturan Moskova ve Petrograd'da, üyelerin çok büyük bir bölümü "sol tezleri" desteklemiştir. Lenin'in

çoğuna kişiliksiz gelen görüşlerine itibar edenler azınlıktadır.

Hatta bunalım o boyutlara varmıştır ki, Şubat 1918 sonuna doğru Moskova Bölge Bürosu parti merkez komitesine güvensizliğini bildirmiş ve açıkça bu komitenin toplu istifasını istemiştir. Yani Lenin, belki otuz-kırk kişilik bir yönetici çekirdek içerisinde görüşlerini kabul ettirebilmiştir, ancak parti tabanındaki direnişi kıramamıştır.

Sorunun çarpıcılığına ve önemine değindikten sonra, tartışmaların nasıl geliştiğini ana hatlarıyla inceleyebiliriz. Bunu yaptığımızda Brest Litovsk görüşmelerinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarının tek ülkede sosyalizm tartışmalarındaki görüş ayrılıklarından zerre kadar farklı olmadığını hep beraber göreceğiz.

Trotskiy, Brest görüşmelerini sürdürürken bütün Sovyet ordularının terhis edilmesi için kararname çıkarıyor. Yani, fiilen Almanya ile savaş halinde olan Sovyet Rusya, Almanya cephesinde silahsızlandırılıyor. Literatüre Brest görüşmelerindeki "ara formül" veya "orta yol" olarak geçen bu yaklaşımın diğer uzantısı, Almanya ile anlaşmayı imzalamamak. Trotskiy'in formülü, tam anlamıyla Alman devrimi üzerine kurulu. Eğer, diye düşünüyor Trotskiy, Almanya bizim bu tavrımıza karşılık saldırıya geçerse, bu Alman işçilerinde, Alman askerlerinde büyük bir öfkeye yolaçacak ve proletarya kalleşlik yapan burjuvazisine karşı kesin bir saldırıya geçecektir. Bu ara formül, devrimci savaş politikasından gerçekten farklıdır, ancak son derece temelsiz olduğu, yeni Sovyet devletini acındırma taktiklerini üzerine kurulduğu için, daha risklidir. Lenin, kararı duyar duymaz, Trotskiy'e ve yanındaki Krilenko'ya "orduların terhis emri"nin iptali için telgraflar çekiyor. Kimilerinin çok yaratıcı bulduğu Trotskiy'in ara formülü, Lenin'in paniğe kapılmasına neden oluyor.

Lenin'in paniği, yeni bir Alman saldırısının Sovyet Rusya için çok büyük dertler açacağını bilmekten kaynaklanıyor. Trotskiy ise yeni bir saldırının göze alınması gerektiğini düşünüyor. Bu anlamda, tam bir "bekle gör" politikasından yana. Brest görüşmelerinde bir kez denenen bu Trotskiy formülü, Sovyetler'e binlerce kilometrekarelik toprağa maloluyor. Bu topraklar II. Savaş'ta geri alınıyor.

Lenin'in "hemen barış" tezini solda eleştirenler, hatta Trotskiy'in formülünü bile yetersiz bulup "devrimci savaş" önerenler ise baklayı

ağızdan çok çabuk çıkarıyorlar. Lenin'in tezine karşı,

"Dünya devriminin çıkarları adına, artık tamamen biçimsel olmaya yönelen Sovyet iktidarını kaybetme ihtimalini göze almayı uygun buluyoruz."(37)

gibisinden "delikanlı" gösteriler yapıyorlar. Lenin, son derece soğukkanlı yaklaşıyor soruna. Bu tür aceleci tavırlara "dünya devriminin çıkarları bunu neden gerektirsin"(38) sorusunu soruyor. İlk sosyalist ülkenin lideri, ilk sosyalist ülkenin gözden çıkarılma gerekçelerini pek anlayamıyor. Alman devrimine devlet desteği vermeyi bu anlamda pek akıllıca bulmuyor:

"Alman devrimi olgunlaştığı zaman gerçekleşebilecek ve kaçınılmaz olacak olan Liebknecht'in zaferi, bizi her türlü uluslararası sıkıntıdan kurtaracak, devrimci savaş vermemize gerek bıraktırmayacaktır demek akla yatkındır. Ama bu, aptalca davranışları haklı göstermez."

(...)

Alman emperyalizmine herhangi bir biçimde "karşı koymak", Alman devrimine yardım eder mi? Bir parça düşünmek ya da Rusya'daki devrimci eylemin tarihini anımsamak zahmetine katlanan herkes kolayca görecektir ki, gericiliğe karşı koymak ancak gerekli olduğu zaman devrime yararlıdır."

(...)

Boş sözlerle oyalananlar dışında herkes açıkça görmektedir ki, elimizde hiçbir güç olmadığını bile bile, ordumuz olmadığını bile bile ciddi bir ayaklanmaya veya askeri çatışmaya girmek, Alman işçilerine yardımcı olmak şöyle dursun, onların mücadelesini çok daha zorlaştıracak ve onların ve bizim düşmanımızın işini kolaylaştıracak bir kumardır."(39)

Bu değerlendirmenin sonucu nedir? Çok basit: "Daha güçlü oluncaya kadar beklemek zorundayız"(40).

Lenin, ilk sosyalist ülkenin her ne olursa olsun, riske atılmasının yanlış olduğunu da vurguluyor:

"Uluslararası çaptaki sosyalist devrime yardım etmek adına, kişinin"

kendi ülkesindeki devrimin yenilmesi olasılığını göze alması, "iiici güç" kuramı açısından bile tutarlı değildir."(41)

Trotsky'in önerdiği ise, tam olarak bir aktif destek değildir burada. Onun önerdiği, Alman proletaryasına ve askerlerine devrimci propaganda hakkını saklı tutan bir "anlaşma durumu"dur. Kısacası, Trotsky, yapılacak anlaşmadan çok Alman devriminin Sovyet-Alman çatışmasını olanaksız kılacağına güveniyor. Ancak bu, en kısa ve dolambaçsız yoldan barışı elde edip içeriye dönmek, Sovyet Rusya'da sosyalizmin ilk adımlarını atmak perspektifinden çok uzak. Trotsky'in genel olarak fiili kazanımlardan çok, bizzat eylemin kendisi ile, burada propaganda ile haşırneşir olmasıyla ilgili tezler. Bu tezleri Lenin şöyle değerlendiriyor:

"Ama Trotski'nin teklif ettiği şey -savaşın bitirilmesi, barış anlaşmasının imzalanmaması ve ordunun terhisi- uluslararası politik bir gösteriden başka birşey değildir."(42)

Gerçekten Trotsky, dışişleri komiserliği görevinin, Sovyet Rusya'nın korunması ile ilgili olduğunu hiç, ama hiç akla getirmiyor. Bütün derdi, saldırıya uğrayacak olan Sovyet Rusya'yı Alman işçileri karşısında "mazlum" göstererek, Alman işçilerini devrimin yanına çekmek:

"Brest-Litovsk'a işte bu düşüncelerle ve şöyle özetlenebilecek bir formülle geliyordum: Savaşı keseceğiz, askere tezkere vereceğiz, ama barışı imzalamayacağız. Eğer, diyordum, Alman emperyalizmi üzerimize asker sürecektir durumda değilse, bu bizim için, çok sonuçlar verebilecek, yaman bir zafer olur. Yok eğer, Hohenzollern'in bize yeni bir yumruk vuracak kadar güçlü hala varsa, o zaman teslim olurduk."(43)

Arada kaybedilmiş topraklar, kaybedilmiş bir zaman var; ama bunun zaten ne önemi varki? Varsa yoksa, hülyalar, devrimci kumarlar...

Tüm bu tartışmalar ve derin görüş ayrılıkları sonucunda Sovyetler Brest anlaşması ile önemli bir soluk alıyorlar. Dahası, batılı ülkeler içerisinde daha sonra Sovyetler'in zayıf nokta olarak yöneldiği Almanya ile ilk ilişkiler kurulmuş oluyor. Brest'i Rapallo anlaşması

izliyor. 1922'deki bu anlaşma ile hem Brest'in bazı haksızlıkları düzeltilmiş oluyor, hem de Almanya Sovyetler ile diplomatik ilişki kuran ilk batılı ülke oluyor. Rapallo, Brest'te ortaya çıkan Sovyet tavrının mantiki sonucu biçiminde gerçekleşiyor...

VIII. İNGİLTERE ve DOĞU HALKLARI

Sovyet Rusya, batıda, "pek güvenilmese de", belli dengelere oturan bir istikrarı sağlamıştı. Bir kere, Avrupa proletaryası, tek sosyalist ülkeye yönelik saldırılara karşı büyük bir direnç gösteriyordu. Ayrıca, Almanya'nın Versailles ile Avrupa sisteminin dışına atılması, belki de bolşevizmden en fazla rahatsızlık duyan bir ülkeyi anti-sovyetik ittifakın dışına itelemişti. Elbette bu dengeler geçici ve hiçbir şekilde bel bağlanamayacak karakterdeydiler. Ancak, ne olursa olsun, batıdan *etkili* bir dış müdahale olasılığı, 1918'le birlikte giderek azalıyordu. Aynı yıl başlayan ve özellikle İngiliz, Fransız, Amerikan ve Japon kuvvetlerine dayanan işgal, tüm bu ülkelerin gerçek müdahale gücünü ifade etmekten çok uzaktı. Daha önce belirttiğim iki faktöre bizzat müdahaleci ülkeler arasındaki ince(!) hesaplar da eklenince, ortaya sonuç alma şansı oldukça sınırlı bir operasyon çıktı.

Bu müdahalenin yeni oluşturulan Sovyet birliklerini en çok zorlayan yanı, proletaryanın dolayısıyla partinin otoritesinin zayıf olduğu yörelerdeki çatışmalardı. Uzakdoğu ve güney bölgelerinde yeni yönetim prestij çksikliğinin sıkıntısını çok çekti.

Ancak burada da bir olanak, bizzat İngiltere'nin bir başağrısı ile beraber ortaya çıktı. Sovyetler'in güney karnını oluşturan bölge, Anadolu'daki kemalist hareketin, Afganistan'daki bağımsızlıkçı mücadelenin, İran'daki milliyetçilerin iktidar kavgası verdiği bir

bölgeydi. Her üç hareket de doğrudan İngiliz çıkarlarına karşı yönelmişti. Buna ek olarak Sovyet Rusya ile geniş bir sınıra sahip olan Moğolistan'daki Çin ve Japon etkisi güçlü bir halk hareketi ile kırılmış, bu ülke zamanla sosyalizme doğru evrilecek bir yola girmişti. Bu ülkelere doğrudan Rusya ile toprak bağlantısı olmayan, ama gerek bölgedeki en önemli ülkelerden birisi oluşu, gerekse İngiliz emperyalizminin Asya'daki simgesi haline gelişi nedeniyle Hindistan'ı eklediğimizde, Sovyet dış politikasının ülkenin güneyindeki geniş toprakları hangi araçlarla "güvenilir" kılabileceğini de görmüş oluyoruz.

Sovyet yönetimi iş başına gelir gelmez, ama özellikle 1920'den itibaren güneyindeki bölgelerdeki anti-İngiliz hareketleri desteklemeye, onlarla mümkün olduğunca dostça işbirliği yapmaya çalıştı. Bu bugün oldukça olağan geliyor bize. Ancak, doğu halkları için böylesi bir perspektif, kesinlikle tek alternatifi olmayan bir perspektif değildi.

Komintern tutanaklarına bakıldığında, özellikle 1921 ve 22 yıllarındaki Kongreler'de en fazla tartışılan konunun "sömürgelerdeki mücadele" olduğu görülecektir. Bunun nedeni basittir. Birinci savaş zaten, doğu halklarında bir anti-emperyalist tepkinin oluşmasına yolaçmıştı. Dört yıl boyunca ve savaşın bitimini izleyen yıllarda bu halklar için işgal ve kıyım, günlük yaşantının bir parçası olmuştu. Ayrıca, Sovyet devrimi, Azeri, Gürcü ve Ermeni halkları başta olmak üzere doğu halklarına yepyeni ufuklar sunuyordu. Tüm bu etkenler nedeniyle, Asya kıtası sanki emperyalizmle kesin bir hesaplaşmaya hazırlanır gibiydi.

Bu bağımsızlıkçı potanın içerisinde aydınlar arasına sıkışmış, ama Ekim devriminin prestiji nedeniyle toplumda saygın bir görüntü veren sosyalist kümelenmeler de yerini almıştı. Bu kümelenmelerin bir bölümü derlenip toparlanarak partileşme sürecine girmiş, Komintern seksiyonu olarak çalışmaya başlamıştı. Bu partiler içerisinde bir tek Hindistan KP'si belli bir tabana sahip duruma gelmişti.

Bu durum kimi bolşeviklerde, sosyalist devrimin Asya'nın az gelişmiş toplumlarına da taşınabileceği kanısına neden olmuştu. Bu, gerçekten de mümkündü. Ancak bunun tek bir koşulu vardı: Rus proletaryasının aktif desteği...

Lenin ve burada Stalin, bu "iyimserliğin" yol açacağı sorunları çok erken hissettiler. Sosyalist mücadele bir kumar değildi ve ancak çok büyük kaynakların kullanımı ile iç savaşın neden olacağı tahribatın üstesinden gelebilecek olan doğru toplumlarda, bağımsızlık mücadelesi veren hareketlerde bir iç bölünmenin maliyetinin çok fazla olabileceğini düşündüler. Fiili Sovyet desteği ne olursa olsun, doğru toplumlarda sosyalistlerin *devrimci dönüşümleri sürükleyebilecek* güce ulaşmaları oldukça şüpheliydi. Milliyetçi hareketler ile yaşanacak olan kopuş, İngiltere yanlısı gerici güçlere yardımcı olabilirdi, ayrıca henüz yeni toparlanmakta olan ilerici güçler için büyük bir kıyım dönemi yaşanabilirdi.

Lenin, Sovyet Rusya'nın savunulması stratejisi içerisinde, doğru toplumlarında sosyalist kimliğin kendisini ayrı bir çizgiye yerleştirmesine karşı çıktı. Bunun da elbette kalıcı maliyetleri vardı. Hep beraber yaşadık, burjuvaziyle işbirliğine giren ülkelerde bu, neredeyse bir alışkanlık haline geldi. Ancak, yine de kazanç, maliyetlerden çok daha fazla oldu. İngiltere ve Fransa'nın Sovyetler'in zayıf bölgelerinde sorun çıkarma hesapları altüst oldu.

Sovyetler'in çok kısa bir süre içerisinde doğudaki ulusal kurtuluş mücadeleleriyle iyi ilişkiler kurması, onlarda sosyalist kimlik aramaksızın maddi destek vermesi, önemli sonuçlar doğurdu. 1920 yılında iktidara gelen İranlı milliyetçiler, İngilizler'in tüm siyasi yatırımlarını altüst ettiler. İktidara gelir gelmez Sovyet Rusya ile iyi ilişkiler kurdular, 1921 Şubatı'nda aynı ülke ile dostluk anlaşması imzaladılar.

Bu anlaşmanın en can alıcı noktası, her iki ülkenin birbirlerine karşı kendi topraklarından herhangi bir saldırı veya örgütlenmeye izin veremeyeceklerini ilan etmiş olmalarıydı. Ayrıca daha önce İran alcyhine Çarlık Rusyası ile yapılan sınır anlaşmaları geçersiz sayılmakta, borçlar silinmekteydi. Sovyetler ise Hazar denizinin bazı bölgelerinde deniz kuvveti bulundurabilecekti...

İran ile yapılan anlaşmadan iki gün sonra, bir başka sınır ülkesi, Afganistan ile bir dostluk anlaşması imzalıyor Sovyet Rusya. Tamamen İngiltere'nin kontrolündeki iktidar 1919 yılında devrilmiş, yerine bağımsızlıkçı Emanullah Han yönetimi geçmişti. Bu yönetim, hemen Sovyetler ile ilişkiye geçmiş ve bazı ön anlaşmalar yapmıştı.

Sovyet dış politikasının güney operasyonu, 16 Mart 1921'deki Türk-Sovyet anlaşması ile en önemli başarılarından birisini elde ediyordu. 1919'dan beri Anadolu'da fiilen işgalci ülkelere karşı bir mücadele örgütleyen kemalist hareket, daha yolun başındayken zaten Moskova ile ilişkiye geçmiş, askeri malzeme ve para yardımı almıştı. Bu nedenle Mart 1921 anlaşması son derece olağan bir sonuçtu.

Sovyetler'in bu "güney politikası"nın hareket noktası açıktı: Güvenlik. Peki, İran, Afganistan, Türkiye gibi ülkelerdeki yönetimlerin hesapları ne olabilirdi?

Tekil örneklerde önemli farklılıklar içerse de herbirinde geçerli olan kimi faktörlerden söz etmek mümkündür. En başta, anti-emperyalist olup olmadıkları tartışması bir yana, her üçü için de geçerli olan, konjonktürel bağımsızlıktır. Hepsi, dünya kapitalist sisteminin liderliğine oynayan ve bu anlamda ABD'nin soluğunu sürekli olarak hisseden İngiltere ile bir mücadele içerisinde. Bu mücadelede kendilerini destek olabilecek tek güç Sovyet Rusya'dır. İkincisi, "sosyalizm tehditi" açısından bu ülkeler pek güvenilir değildir. Sovyetler'e bu denli yakın olan bir ülkede, üstelik bolşeviklerin prestijinin oldukça yüksek olduğu sıralarda, bu tehditin en emin savuşturulma yolu, yönetim olarak Sovyetler'e istediğini vermektir: Güvenlik... Buna ek olarak bu ülkelerde "Sovyet dostluğu" zamanla bir pazarlık unsuru olarak kullanılmıştır. Zor ile direnişin kırılmayacağını kavrayan İngiltere, 1921 ile birlikte, yeni yönetimlere "pas vermeye" başlamış ve yeni yönetimlerin "üstüne gelme, Sovyetler ile iyi ilişkilerimiz var" sinyalleriyle karşılaşmıştır. Bu ülkelerin belli bir süre sonra batılı ülkeler ile girdikleri siyasal ve ekonomik ilişkilerde "Sovyet dostluğu"nu çok iyi kullandıkları görülmüştür.

Bütün bu açılımlar sonucu, Sovyet Rusya, bir tek Çin hariç, güney sınırlarını önemli ölçüde güvence altına almıştır. Ek olarak, bu ilişkiler sonucunda tıpkı genç doğu yönetimlerinininki gibi, İngiltere'ye karşı önemli bir koz elde etmiştir. İngiliz hükümeti, Sovyetler'e yönelik her hareketine karşı, yalnız Avrupa proletaryasının değil, doğu halklarının da tepki göstereceğini öğrenmiş ve Asya'daki nüfuzunun iyice azalmaması için göstereceği çabalarda Sovyet yönetimini de hesaba katmaya başlamıştır.

Şimdi bütün bunlar olurken, yeniden Komintern bünyesindeki

tartışmalara dönerek bir soru sormak gerekiyor: Bu Sovyet dış politika açılımı içerisinde, doğunun az gelişmiş toplumları için doğrudan sosyalist devrime yönelik bir strateji, çoğu konuda "sağ"da bulunmayı seven Zinovyev'in bile Baku Kurultayı'nda telafuz ettiği, Lenin'in kimi yerlerde değindiği "kır sovyetleri"ni kurmaya çalışmak, ne ölçüde bir yere sahip olabilirdi?

Tek ve kesin bir cevap: Hiçbir yere sahip olamazdı.

Sovyet Rusya'nın İngiltere politikasındaki bir cephe böyle. Ancak bir de doğrudan doğruya Sovyet-İngiliz ilişkileri var. Bu ilişki, 1917'den 1920'nin sonlarına kadar İngiltere'nin ilk sosyalist ülkeye yaşam hakkı vermememe mücadelesi ile sınırlı. Ancak bunun pek mümkün olmadığının görülmesi üzerine Londra'da başka arayışlar içerisine giriliyor. Sovyetler'de yürürlüğe giren NEP, bu arayışlara hitap eden, bu arayışları hızlandırıp tahrik eden özellikler içeriyor.

Bir kere İngiltere, o dönemde, belki en anti-komünist, ama en tüccar ülke olarak göze çarpıyor. Rusya gibi çok büyük bir alan üzerine kurulu bir ülkeyi ekonomik ve ticari perspektiflerinin bütünüyle dışında tutma şansına sahip değil. Bu, İngiliz-Sovyet ilişkilerini belli ölçülerde yumuşatabilecek bir faktör.

Ayrıca, İngilizler'de Almanya fobisi Fransızlar'ınki kadar gelişkin değil. Bu nedenle Alman-Sovyet yakınlaşmasından çok fazla tedirgin olmuyorlar. Tam tersine iki izole ülkenin üzerine çokça gidildiği sürece tehlikenin artabileceğinden korkuyorlar. Bu nedenle zamanla Almanya ve Sovyetler'e daha esnek yaklaşma yollarını arıyorlar.

Bu arayışın İngiltere'deki sürükleyicileri, Sovyetler ile ekonomik ilişkilerin kurulması ile önemli bir pazara kavuşacak olan sermaye çevreleri. Bunlar hükümet üzerinde ciddi bir baskı kuruyorlar. Almanya'dan sonra, kendisi için hedef ülke olan İngiltere'deki bu eğilimleri desteklemek ve cesaretlendirmek ise, Sovyetler'in işi oluyor.

Tabi bu cesaretlendirme ve destekleme politikasının en önemli bölümü, İngiliz burjuvazisine, Sovyetler'in ülkedeki devrimci harekete maddi destek vermediğini hissettirmek, bu ülkede sosyalist devrim peşinde olmadığına ikna etmek.

Şimdi bir soru daha: Başta Lenin, Sovyet yöneticilerinin bu çabası ile Avrupa devrimini enternasyonalizmin olmazsa olmaz koşulu yapanların "devrimleri ateşleme" düşünceleri arasında bir çelişki yok

mu?

Cevap yine tek ve kesin: Bu çelişki mutlaka var...

Ancak bu çelişki var diye, Sovyet yönetimi Avrupa devrimine hepten sırt çevirip, onu yalnız bırakmadı. Böyle birşey yok. Politikalarını, temel olarak Avrupa devrimi üzerine kurmadı. Bunun dışında, "umut" gördüğü zaman, olanak bulduğu zaman, ana çizginin biraz dışında girişimlerde bulunmaktan kaçınmadı. Belli maliyetleri göze aldı.

1921 16 Mart'tan sonra, yani İngiltere ile Sovyetler arasında ticari ilişki kurulduktan sonraki ilk önemli sürtüşme, 1923 Mayıs'ında, gün ışığına çıktı.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Avrupa ve Asya'da İngiliz aleyhtarı propaganda ve mücadeleye yardımcı olduğu gerekçesiyle Sovyet hükûmetine bir nota iletiyor. Notadan üç gün sonra İsviçre'de Sovyet diplomatı Vorovskiy öldürülüyor. İngiltere, dış göstererek Moskova'yı uyarmış oluyor. Sovyetler'in, tek ülkede sosyalizm politikasının maliyetlerinden kurtulamayacağı ortaya çıkıyor. Bundan sonra da ne zaman Sovyetler Avrupa'daki devrimci yükselişe arka çıkmaya başlarsa benzer sertlikte uyarılarla karşılaşılıyor. Sovyet yönetimi, İngilizler'i, hatta Almanlar'ı yatıştırmak zorunda kalıyor.

Tüm bu iniş çıkışlar, ticari ilişkilerin kurulmasından yaklaşık üç yıl kadar sonra, 2 Şubat 1924'te İngiltere'nin Sovyetler'i *resmen* tanımına engel olmuyor. İngiltere ile beraber, ilk sosyalist ülke batılı ülkeler nezdinde tam anlamıyla *meşru* bir kimlik kazanıyor.

Bu durum 1926-27'de yine istikrarsız bir dönem geçiriyor. Bu yıllarda İngiltere'de yeniden yükselen devrimci durum sırasında Sovyetler tüm risklere rağmen, İngiliz işçi sınıfına, onun örgütlerine maddi destek sağlıyor. Karşılığında İngiltere'nin tepkisi çok sert oluyor. İki ülke arasındaki diplomatik ilişki kesiliyor, Sovyetler'in İngiltere ile ticaretinde önemli bir yere sahip Arcos şirketine büyük baskılar yapıyorlar. Ardından İtalya'nın Besarabya sorununu yeniden gündeme getirerek Sovyet yönetimini huzursuz etmesi var. Avrupa'daki diğer ülkeler de sıraya giriyor ve bütün önemli merkezlerde Sovyet elçiliklerine, polis operasyonu düzenlenmeye başlıyor. Terör de eksik kalmıyor; Polonya büyükelçisi Voykov öldürülüyor. Uluslararası sermaye, Sovyetler'e katlanması gereken

savunma konumunu bir kez daha hatırlatmış oluyor.

Ancak, ne olursa olsun, tek ülkede sosyalizm süreci, çok önemli bir mesafe katetmiştir artık... Geriye dönüşü olmayan bir mesafe...

IX. 1930'LARA DOĞRU...

Bu çalışmada üzerinde durmak istediğim konular bu kadar. Bundan sonrası, tek ülkede sosyalizmin savunulması mücadelesinin ikinci dönemi olarak adlandırabileceğim, faşizm ve II. Savaş yılları ile ilgili.

Sovyet toplumu birinci dönemden ikincisine girerken, dış politikada çok önemli ve kalıcı mevziler elde etmiş durumdaydı. Nitekim, temel amaç olan, *içerdeki dönüşümler için en uygun dış koşulları yaratmak* yolunda ciddi bir mesafe katedilmiş, bir geri adım olan NEP döneminden endüstrileşme ve kollektivizasyon sürecine girilerek, katedilen mesafeden yararlanılmıştı.

1930'lara gelindiğinde, Sovyetler, iç politikada yeni bir transformasyonun tam da içerisindeydi. Gerek siyasal, gerekse ekonomik olarak. Dış politikada da benzer bir dönemece girildi. Almanya'nın giderek izole durumdan kurtulmaya başlaması bu ülkeyi yeniden ortodoks anti-sovyetik çizgiye doğru çekiyordu. Ancak Almanya için bu da yeterli değildi. Bu nedenle anti-sovyetik yönelimlerini, dünyanın yeniden paylaşımı üzerine kurulu revizyonist beklentileri ile birleştirmeye başladı. İşte burada Sovyetler, yeni açılım kanalları olarak önce Fransa ve sonraları İngiltere'yi görebildi. Tek ülkede sosyalizm mücadelesine yeni bir görüntü kazandırıldı.

Zaten Fransa, oldum olası yanıbaşındaki güçlü Almanya'dan çekiniyordu. Bu nedenle zaman zaman Fransız burjuvazisi, Sovyet

düşmanlığını unuttur gibi oldu. "Denize düşen yılana sarıldı"...

Ancak Sovyetler için değişmeyen birşey vardı. Dış politikada kullanılacak araçlar. Sovyetler daha önce Alman ve İngiliz burjuvazisini ürkütmek için bu ülkedeki devrimci hareketleri desteklemekle attığı geri adımları bu kez Fransız burjuvazisi için atmaya başladı. Bu politika çerçevesinde, sağlıktan hiç kopamayan Fransız partisinin icadı "halk cephesi" politikası tam yerine oturdu.

Fransa'da ve daha sonra bazı ülkelerde *sosyalist devrim* perspektifinden açıkça vazgeçildi.

Bunlar, zorunlu, zorunlu olduğu kadar yıpratıcı manevralardır. Bu mutlaka bilinmelidir. Zorunluluğun sınırı ise, tek ülkede sosyalizm mücadelesinin başarıyla bitmesi, sosyalizmin bir sistem haline gelmesidir.

Bu çalışmamın amacı, Sovyetler dış politikasının rasyonelinin ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Tabi, ilk yıllar için. Ortada bir zorunluluk varsa, bu zorunluluk bilinmelidir. Kimse oturduğu yerden dünya devrimi gevezeliği yapmamalıdır. Ama kimse, bir zorunluluğun uluslararası harekete yansımalarını o hareketin genel geçer fizik yasaları biçiminde algılamamalıdır da...

Yetmiş yıl sonra, gülünç olmamak için...

NOTLAR

- 1) Koch Lionel. The Making of Modern Russia, Pelican Book, 1977, s: 262
- 2) Lenin Vladimir İlyiç. Collected Works, cilt 42, s: 326
- 3) Lenin. Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky, s: 139
- 4) a.g.e., s: 140
- 5) Lenin. Collected Works, volume: 42, s: 321
- 6) Murphy. Stalin. Bilim ve Sosyalizm yayınları, 1975, s: 155
- 7) Lenin. Halkın Devlet Yönetimine Katılımı. Işık yayıncılık, 1980, s: 125
- 8) Carr Edward Elliot. The Bolshevik Revolution III, Pelican Books, 1984, s: 63
- 9) Lenin. Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı, Sol yayınları, s: 74
- 10) Lenin. Halkın..., s: 101
- 11) Lenin. Collected Works cilt: 33, s: 436
- 12) Lenin, Collected Works cilt: 33, s: 501
- 13) Trotskiy Leon. 1917 Yılı. Köz yayınları, 1977, s: 71
- 14) Giritli Aydın. Gelenek Kitap Dizisi no:1. 1986, s: 42
- 15) Trotskiy. Sürekli Devrim. Köz yayınları, s: 12
- 16) a.g.e., s: 16
- 17) Trotskiy. Hayatım. Köz yayınları, 1970, s: 403

- 18) Trotskiy, 1917 Yılı, s: 75
- 19) Trotskiy, Faşizme Karşı Mücadele, Köz yayınları, 1977, s: 270
- 20) Trotskiy, Sürekli Devrim, s: 33.
- 21) Socialism the Relation Between Reality and Ideal, Novosti Press Agency, 1980
- 22) Stalin, Troçkizm mi, Leninizm mi?, Sol yayınları, 1976, s: 78
- 23) Lenin, Adress to the Second All-Russia Congress of Communist Organisations of the Peoples of the East, Progress Pub., 1977, s: 17
- 24) Leni. Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine, Ser yayınları, s: 112
- 25) Leninism and the World Revolutionary Working Class Movement, Progress Pub., 1976, s: 209
- 26) Stalin, a.g.e., s: 75
- 27) a.g.e., s: 101
- 28) Stalin, 1929 Kapitalizmin Büyük Bunalımı ve Sovyet Ekonomisi, Çağrı yayınevi, 1976, s: 106
- 29) Castro Fidel, First Congress of Communist Party of Cuba, aktaran New Times dergisi.
- 30) Barman Yusuf, Sınıf Bilinci, no: 1, Haziran 1988, s: 14
- 31) Uluslararası İlişkiler Tarihi, cilt 3, May yayınları, 1979, s: 355
- 32) Çebesoy Ali Fuat, Moskova Hatıraları, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, 1982, s: 261
- 33) Trotskiy, Hayatım, s: 428
- 34) a.g.e., s: 404
- 35) Çebesoy, a.g.e., s: 352
- 36) Lenin, Troçkizm (derleme), Yar yayınları, 1976, s: 213
- 37) Kochan, a.g.e., s: 258
- 38) Lenin, Sağ ve Sol..., s: 94
- 39) Lenin, Sağ ve Sol..., s: 97
- 40) a.g.e., s: 85
- 41) a.g.e., s: 88
- 42) a.g.e., s: 98
- 43) Lenin, Troçkizm, s: 213
- 44) Trotskiy, Hayatım, s: 449

ALTI YIL, BEŞ MAKALE

"Çelikten binalar, traktörler yapıyorsunuz, fabrikada her mamülün parçalarını ayrı işçilere yaptırıp sonra birleştirmesini pek ala beceriyorsunuz, ama dikiş iğnesi, firkete ara bakalım bulabilir misiniz? Hey Allalın belaları, siz nesisiniz?"(1)

1917 Ekimi'nde yola çıkan Sovyet devletinin nasıl bir görüntü verdiğini bundan daha içten anlatmak mümkün mü? İlk sosyalist toplumun daha işin başındayken içerdiği acemilik, kendi insanına, sokaktaki insana, köydeki mujik kadınına böyle yansımayacak da nasıl yansıyacak?

Bu acemilik belki de en fazla Lenin'i ilgilendirdi. Yalnızca bir yakınma olarak değil, Avrupa'nın en az eğitim görmüş emekçi sınıflarıyla sosyalizmi kurma sürecine girmenin trajik boyutunu hep düşündü. Kendisine, partisine, sınıfına trajik olandan yeni ve beklenmedik olanaklar yaratmaya yöneldi. Acemiliğin ve bilgisizliğin inanç, sabır ve güven ile takviye edildiğinde salt deneyim ve bilmenin yakalayamayacağı boyutlarda bir dinamığa ulaştırabileceğini sezdi. Yeni bir kuruluşun altında imzaları bulunan milyonların naifliklerini hem törpüledi, hem sevdi.

1917'nin sonu, bir başlangıçtı. 1918, 19, 20, 21, 22, 23 ise bu başlangıcın Leninli yılları. Bu yıllar Sovyet toplumunun zamana karşı yarıştı. Bu yıllarda zaman, o kadar yüklüydü ki, acemiliklerle ve bilgisizlikle açıklanabilecek bir toplumun yepyeni bir hedef ve gelecek için örgütlenmesi muazzam güçlükler içeriyordu.

Bu güçlükleri yenmek için nasıl bir çaba gösterildi? Lenin ve beraberindekiler altı yıl boyunca hangi olanakları seferber ettiler, neye güvendiler? İçeride sosyalist kuruluşu örgütlemeye çalışırken bir dünya devrimine mi bel bağladılar? Daha açıkçası tek ülkede sosyalizmin kurulabileceğine inandılar mı? Ve yeni Sovyet toplumunu nasıl bir demokrasi olarak şekillendirmeyi düşündüler?

Bu yazıda ele almaya çalışacağım beş makale (ya da konuşma). yukarıdaki soruların cevaplarını büyük ölçüde veriyor.* Bugünkü Sovyet toplumunun ana hatlarını da...

Acil Görevler

1918 yılı birçok açıdan önemli oldu. Kendisine üç günlük, bir haftalık ömür biçilen ilk sosyalist ülke, büyük bir kaos içerisinde soluk almaya devam ediyordu. Kapitalist ülkeler için bu alışılmadık misafirin varlığı "kabak tadı" vermeye başlamıştı. Üstelik kaos ve anarşinin tozu dumani içerisinde ülkede bolşeviklerin prestiji giderek artıyor, menşeviklerin, KD'lerin siyasal etkinliğinde ciddi bir düşüş yaşanıyor.

Bu yıl, aynı zamanda, Avrupa'nın belli başlı ülkelerinde devrimin yükselmeye başladığına tanık olunuyordu. Birinci Emperyalist Savaş'ın bitmesi, Sovyetler'e askeri müdahale, bu yıla damga vuran diğer önemli gelişmelerdi.

Bütün bunlar gözönüne alındığında, 1918 yılının Sovyetler için "en uzun yıl" olduğunu söylemek hiç de yanlış olmuyor. İlk işçi devleti

* Tabii burada Sınırlı Bilinci'nin ilk sayısında Sungur Savran'ın yazısına değinmek gerekiyor. İlk okuduğumda gerçekten çok şaşırmıştım. Savran çapında bir akademisyen tek ülkede sosyalizm sorununu bu kadar piskince geçiştirmemeli. tek ülkede sosyalizm teori ve pratiğini Lenin'e yabancı bir yanılsama olarak göstermeye çabalamamalıydı. Yıl sonuna kadar tamamlamayı umduğum Sovyet dış politikasına ilişkin çalışmamı tek ülkede sosyalizm sorunu ile başlatmayı düşündüğüm bir sırada yayınlanan Savran yazısı, diğer konular bir yana, tek ülkede sosyalizm sorunu bağlamında tamamen öznel, spekülasyonlu bir öz taşıyor. Teorik ve reel açıdan yıllar öncesinde bitmiş olan bir sorunun sıcak bir tartışma gündemi olarak kalıcılığını yitirmemesi ne talihsizlik. Trotskistler adına...

zamana karşı yarışa başlamıştı ve 13 Nisan'da "Sovyet Hükümetinin Acil Görevleri"ni yazmak için eline kalemi aldığında bu yarışa Lenin çok iyi kavramıştı.

Ne için acil görevler?

Önce, yaşamak, ayakta durmak... Sonra, bir dünya devriminin başarısından *bağımsız* olarak ve trotskistlerin unuttuğu bir biçimde, sosyalizmi kurmaya başlamak...

Bu uzun makale daha yazılmadan önce, Lenin kaos ve dağınıklığın sürmesi halinde mutlak bir çöküşün yaşanacağını sıkça vurguluyordu. Acil görevleri de, bu sorunla açtı. Anarşi ve kaos olarak nitelendirdiği yalnızca başıbozukluklar, serseriler ve çapulculardan kaynaklanan bir karmaşa hali, yağma ve hırsızlık gibi olayların kontrolden çıkması değildi. Lenin'i bunlardan çok, devrimci sınıfların sahip olduğu devrimci ruhun dizginlenmesi ve yapıcı bir çalışmaya yönlendirilmesi ilgilendiriyordu.

Bu işletmecilik, muhasebe, fabrika yöneticileri, tek adam yönetimi demekti. Alışlagelen anlamıyla olmasa bile, bir "bürokratik çark" demekti. Buna duyulan gereksinim partiye ve topluma nasıl anlatılacaktı?

"İktidardayız" diyordu Lenin ve ekliyordu: "Şimdi Rusya'yı yönetmeliyiz"(2). Neydi burada amaçlanan? Avrupa'dan gelecek devrime kadar ayakta kalabilmenin yolu mu aranıyordu? Yani bir anlamda vakit mi kazanılıyordu? Oluşturulan, yerine getirilmesi istenen misyon bu kadar kişiliksiz olamazdı, olmadı:

"Yönetimde başarılı olmak için halkı inandırmanın yanısıra, iç savaşı kazanmanın yanısıra, pratik örgütlenme görevini gerçekleştirmemiz gerektiğini bütünüyle anlamamız gerekiyor (...). Ve bu, ancak (temel ve ana hatlarıyla) yerine getirildiğinde, Rusya yalnızca Sovyet değil, fakat aynı zamanda sosyalist bir cumhuriyet haline geldi diyebileceğimiz en önemli görevdir"(3).

Lenin yeni bir devlet örgütlenmesi misyonunun hakkının verilmesi ile Rusya'nın bir sosyalist ülke haline geleceğini söylemekle yetinmiyor. Bu misyon ile, Rusya'nın sosyalizme geçişinin *garanti altına alınacağını* da vurguluyor(4). Sonra da, yerine getirilmelerinin sosyalizmin nihai zaferi için *gerekli ve yeterli*(5) olduğunu söylediği şu

slöganlaşmış hedefleri sıralıyor:

"Paramın hesabını düzenli ve dürüst tut, ekonomik işlet, tembel olma, çalma, en sıkı iş disiplinini sağla"(6).

Görüldüğü gibi Lenin idari tedbirler üzerinde kimilerinin uykusunu kaçırarak ölçüde duruyor.

Bu uyarıların bir anlamı var. Ekim devrimi yalnızca sosyalizme yönelik bilinçli veya rastlantısal, sezgisel bir tercihi veya sempatiyi harekete geçirmedi. İşlenmemiş, ham bir sınıf kını, kabına sığmayan taşkınlıklar ve en öncemlisi otoriteye yönelik büyük bir nefret de güçlü ırmağın bileşkelerindendi. Bunun o ırmağın kendisine, ana yönelimine çok yabancı bir şey olduğunu hiç kuşkusuz iddia etmeyeceğim. Ancak, yeni bir düzen kuruluyor, önsel olarak *düzen* kavramı ile birlikte varolamayacak bir kitle psikolojisi var. Devrim sürecinin taşıdığı, içerdığı sınırları bilmiyor, tanımak istemiyor. Bu kitle psikolojisinin parti içerisinde izdüşümleri var.

Kaçış yok; bu psikoloji mutlaka kontrol edilecek. Yazımın başında sözünü ettiğim milyonların naifliği seviyecek ama, işin süreklileşmiş bir kabarcıya dönüşmesi engellenecek. Sosyalist kuruluş, devrimci dönüşümlerin istikrara kavuşturulması ile mümkün. 1918'de bu nedenle "yeni bir devletin örgütlenmesi" tek görev olarak değerlendiriliyor.

Doğal ki burada, toplum disiplini ve en başta iş disiplini gündeme geliyor. Lenin iyice sarsıyor. Çalışan insanların disiplin açısından "umutsuz" olduğunu ileri sürüyor(7). Ve sonra yeni arayış ve politikalar, yeni yaptırımlar geliyor: Uzmanlaşma, işbölümünün yetkinleşmesi, Taylor sisteminin uyarlanması, ürün miktarına göre ücret(8)...

Durmak mümkün değil: "bu nedenle, Sovyet (sosyalist anlayın) demokrasisi ile bireylerin diktatörce bir iktidar uygulamaları arasında kesinlikle *hiçbir* çelişki yoktur"(9). Devrim, halkın işçi liderlerinin politikalarına "sorgusuzca itaat etmelerini"(10) talep etmektedir.

Arka arkaya birçok gönderme veya aktarma yapmak zorunda kaldım. Bazı şeyler unutulmasın, kimi politikaların kim tarafından savunulduğu akıllarda kalsın diye. Üzerinde durduğum makalede "demir yumruk" olması gerekirken "jöl"ye benzediği için yakınılan bir

düzendenden sözediliyor(11). Bilinmesinde yarar var...

Peki ya dünya devrimi? Lenin'in bu makalesinde fazla birşey yok gözüküyor. Ancak iki nokta var. Birincisi Lenin, daha sonraki yıllarda hep tekrarladığı gibi, dünya devriminin geciktiğini(12) belirtiyor. İkincisi ve daha önemlisi Lenin, Sovyet devriminin dünya devrimine olan katkısını kendi egemenlik alanında sosyalizmi kurarak yapacağını ısrarla vurguluyor. Makaleyi tamamladıktan birkaç gün sonra kaleme aldığı *Sovyet Hükümetinin Acil Görevleri Üzerine Altı Tez*'de, uluslararası devrim kadar, Sovyet iktidarının dış politikasının manevra ve geri çekilme taktikleri üzerine kurulması gerektiği belirtiliyor(13).

Şimdi şu sorulmalı: Sovyet devriminin lideri, Sovyet Rusya'nın belirleyici görevini dünya devrimine bir kıvılcım olarak sıçratmak biçiminde mi, yoksa elbette bir başlangıç ama "*büyük bir başlangıç*" olarak dünya devriminin belli bir vadede başarılı olup olmamasından bağımsız olan bir sosyalist kuruluşun kotarılması biçiminde mi değerlendiriliyor? Daha çok tartışılacak ve görülecek... Bir büyük başlangıcın ne anlama geldiği bir kez daha, birçok kez daha hissedilecek...

Büyük Başlangıç

Başlamak için özveri gerekiyordu. Özveri ise önce bilinçli müfrezelerden talep edildi. Subbotnikler, cumartesi günlerinde ve sonrasında pazarları, mesai saatleri dışında ücretsiz çalışan sosyalist militanlar, bu özverinin ilk çarpıcı dalgasını oluşturdular. Önemi, yalnızca hatta temel olarak emek üretkenliğinin artması değildi. Başlıca önemi, dikkatlerin ve güçlerin istikrarlı, disiplinli bir kuruluşa yönltilmesinde ayrıcalıklı bir araç olmasındandı. Bir yıl önce formüle edilen "acil görevler", devrimci psikolojiyi disiplinli bir kanala aktaran politikalar yaratmakta gecikmemişti.

Buna, bu coşkulu atılıma "*Bir Büyük Başlangıç*" adı verildi. Bu başlıkta bir makale 1919 Haziranı'nda yazıldı.

Neden bir başlangıç? Çünkü, yeni düzen, kendisine içkin, kendisine özgü kampanyalar ile işe başlamak, onları yaratmak zorundaydı. Bu politikaların bir bölümü başarısız olacak, bir bölümü devresel öneme sahip olacak, bir bölümü de kalıcılacak(14). Önemli olan, bir kısır döngünün kırılması veya yaratıcı çalışmanın başlatılmasıydı.

Subbotnikler buna öncülük ettiler.

Peki, "işgücünün karşılığı", "iş demokrasisi", "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ne olacak? Olacağı şu: Bu konularda "daha az gevezelik", "daha az tımturaklı laflar", "daha çok çalışma"(15)... Cevap burada, büyük başlangıçta...

Bu özveri, dünya devriminin cezbedici ama soyut ruhu ile açıklanamaz, Bu özveriyi ancak belli bir toprak üzerinde somut bir sosyalist kuruluş için çağrı ve katılım sağlayabilir. Büyük başlangıç, tek ülkede sosyalizm politikasıdır. Bu, dünya devrimine inanıp inanmamanın dışında, ondan bağımsız bir mücadeledir. Bu, tek ülkede sosyalizmin olanaklı olup olmadığı sorusu ile ilgili bir mücadeledir. Sorunun cevabı, büyük başlangıçtır..

Büyük başlangıçta başlanılan inşaat, kısa erimli, vakit kazanıcı bir inşaat değildir. Uzun soluklu, koskoca bir geleceği ilgilendiren, dünyada olup bitenlerin sonuçlarının kendisini mümkün olduğunca az etkilemesini isteyen bir inşaatır. Çünkü, dünyada bir uluslararası sosyalist devrim süreci vardır. Bir umut olarak, giderek azalacak bir umut olarak. Ama, ondan daha somut, daha etkileyici bir şey daha vardır: Sovyet iktidarına karşı dış müdahale. Sovyet iktidarı, yaklaşık 20 yıl boyunca bu ikincisini ilkinden daha somut ve reel hissetti, içe kapandı. Büyük başlangıç, bunun, içe kapanmanın gerginliği ve coşkusunun habercisidir.

Geri Adımın Rasyonali

İlk sosyalist ülkenin lideri, toplumun çeşitli kesimlerindeki naipliği gerçekten sevmiştir.

1920'nin sonuna gelinmişti. Sovyet iktidarı sosyalist kuruluşun altyapısını tahkim edecek, ona soğuk aldıracak NEP dönemine girme hazırlıkları yapıyordu. Dış müdahalenin hiçbir başarı şansı kalmamıştı. Ancak bu, geçici bir başarı da olabilirdi. NEP bu başarıyı kalıcılaştırmaya yönelik bir yan da içeriyordu: Yabancı sermayeye a) Kereste, b) Madencilik, c) Toprak kullanımı alanlarında bazı imtiyazlar sağlanacaktı.

Başta işçi sınıfı olmak üzere Sovyet emekçileri, partili proleterler konu gündeme geldiğinde homurdandılar. "Kendi kapitalistlerimizi

kovduk, şimdi onlardan ithal mi edeceğiz?" diye itiraz ettiler. Lenin, 8. Sovyetler Kongresi'ne bir rapor hazırladı: *İmtiyazlar Üzerine*.

Hemen başında, sovyet halkının "solduyusu"nu içtenlikle selamladı. Bundan duyduğu hoşnutluğu dile getirdi(16). Gerçekten de, soldan gelen kuşku ve uyanıklık, bir sosyalist iktidar için bulunmaz nimetti. Naiflik olsa da, bu "solduyu", atılacak geri adımların, verilecek tavizlerin biricik güvencesiydi. Daha sonra da öyle oldu.

Lenin imtiyazlar sorunu gündeme getirirken bu durumun rahatlığı ile hareket etmiştir. Bu rahatlık olmasaydı, gerek NEP, gerekse özeldc imtiyazlar politikasının sonuçları açısından bu denli kararlı ve emin olması mümkün değildi.

Raporda söze Sovyetler'in uluslararası durumu değerlendirilerek başlanmıştır. Sovyetler'in o anâ kadar ayakta kalması, emperyalist ülkeler arasındaki çelişkiler sayesinde(17). Lenin, imtiyazların bu çelişkiler üzerine, bu çelişkileri kıskırtıcı bir biçimde kurulacağını belirtmektedir(18).

Sovyet Rusya'nın aslında fiili olarak tanınması anlamına gelecek olan ekonomik ilişkilerin kurulması, batılı ülkeler açısından ise, karşılığında hem ekonomik imtiyazlar, hem de Sovyetler'in dünya devrimine somut desteğinin azalmasının alınacağı bir alışverişti. Lenin, bu konuda güvence vermeye hazırız diyordu. En başta, Komintern ile Sovyet hükümetinin birbirinden ayrı şeyler olduğunun altını çiziyor ve özellikle İngiltere'nin çıkarlarına zarar verici hiçbir girişimde bulunmayacaklarını taahhüt ediyordu(19). Ve ekliyordu: "Eğer, bu baylar, bizi verdiğimiz sözü bozarken yakalayacaklarını sanıyorlarsa, hükümetimizin hiçbir resmi propaganda yapmayacağını ve İngiltere'nin Doğu'daki herhangi bir çıkarına dokunmak amacıyla olmadığımızı ilan ederiz"(20).

Bu taahhütlerin tek ülkede sosyalizm politikası içerisinde yerli yerine oturtulabileceğini söylemeye sanırım gerek yok.

Ancak biraz daha devam etmemiz gerekecek. Lenin, politikalarının "emperyalizm tarafından boğazlanan kapitalist ülkeleri, Sovyet Cumhuriyeti etrafında toplamak"(21) olduğunu söylüyor. Bu kapitalist ülkelerden en önemlisi, Lenin'in hemen eklediği gibi Almanya'dır.

Almanya... Versailles ile gerçekten boğazlanan, kağıt üzerinde herşeyini kaybeden ve İngilizlerle Fransızlara karşı güç toplamaya

çalışan dişleri sökülmiş aslan... Başka?

Dünya devriminin merkezi...

Ne olacak şimdi? İlk sosyalist ülkenin lideri, devrimin en umutlu olduğu ülke kapitalistlerine ekonomik açıdan ve onların yalnızlığını kırmak için yardım elini uzatmaktan söz ediyor?

Kimse .kusufa bakmasın, bunu "dünya devrimi perspektifi" ile açıklayabilenin aklından gerçekten kuşku duyarım. Bolşeviklerin Almanya'da devrim olmasını istemediklerini elbette iddia etmiyorum. Bu saçma olur. Ama, kendi politikalarını Alman devrimi veya daha genelde dünya devrimi ile çizdiklerini söylemek mümkün değil. Bu da, yalan olur!..

Yalan olur, çünkü 1920'nin sonunda Lenin imtiyazlar sorunu dahil, politikasını tek ülkede sosyalizmin olanaklılığı üzerine kurmuştur:

"Ancak kapitalist düşmanlarla çevrili yalnız bir sosyalist cumhuriyetin varlığını süreklileştirmemiz düşmanlarımızın bize karşı mücadele etmek için biraraya gelmeleri olasılığını ortadan kaldırarak, onların politikalarını engelleyerek ve onlara zafer kazanma imkanı vermeyerek mümkün olabileceğini kabullenmek zorundayız"(22)

Uluslararası Hareket ve İtidal

İlk sosyalist ülkenin, sosyalist kuruluş sürecine tek başına girmesi kolay kavranabilecek ve bir yerde kolay hazmedilebilecek bir şey değil. Üstelik, bütün avrupa, hatta dünyada güçlü bir devrimci atılım sözkonusu. Gelişmiş batılı ülkelerde 1920'lerde bir dizi devrimin olması için gerekli olanakların varolmadığı bugün daha açık görülüyor. Ancak, bu sorun zamanında teorik olarak aşılabilecek bir sorun değildi. Bir devrimci dalga vardı, üstelik zaman zaman somut ürünler veriyordu. Çok yaşamasalar da Macaristan, Finlandiya ve hatta İtalya'da Sovyet iktidarları kurulmuştu. Böyle bir dönemde Rus bolşeviklerinin devrimci dalgaya yaklaşımları son derece hassas bir sorundu.

Daha önce vurguladığım gibi, sorun devrimi isteyip istememek değildi. Ancak, gelişmiş ülkelerdeki devrim için fazla umutlu olmama, Lenin ve Stalin için kesinlikle geçerliydi. Bunu açıkça telaffuz etmek

ayrı bir şeydir; zordur ve bir o kadar da yanlıştır. Devrimci dalgada, ciddi bir parti iktidara oynar. İşin kuralı budur.

Rus bolşevikleri, Lenin, bu kuralı bozmak istemediler, İstemediler ama, gerekli bütün uyarıları yaptılar. '*Sol*' *Komünizm*'de, başka yerlerde...

Lenin'in Komintern'in 3. Kongresi'nde (1921 Haziran) yaptığı konuşma, *RKP'nin Taktikleri Hakkında Rapor Üzerine Tezler* başlığını taşıyor. Tezlerden ilki, Sovyet Rusya'nın uluslararası durumuna ilişkin. Bu bölümde, dünya devrimcilerinin Sovyet Rusya'nın savunulmasına yaptıkları büyük yardımdan söz ediliyor ve tek sosyalist ülkenin kapitalist kuşatma altında varlığını sürdürebilecek bir geçici dengeye ulaştığı belirtiliyor(23). Ancak eklenen bir şey var: Bu tek başınalık uzun süre devam edemez...

Bu bir "ya Avrupa devrimi, ya teslim" değerlendirmesi mi, yoksa bir inanç mı? İkisi de değil. Bu, Komintern, yani uluslararası hareketin örgütünde, bir devrim beklentisi içerisinde olan değişik ülkelerden gelme devrimcilere söylenecek alternatifli olmayan sözlerdir. Daha ötesi değil.

Nitekim ikinci tez, yani uluslararası güçler dengesi üzerine olan bölümde, gelişmiş ülkelerde yakın bir devrimin beklendiğine ilişkin hiçbir iz bulunmaz.

Ancak asıl önemli olan Lenin'in bu konuşmada Rusya'ya ilişkin olarak söyledikleridir. NEP sürecindeki ülkesinin sosyalist ekonomiye doğru bir atılım yapmak için gerekli gücü toplamaya başladığını vurgulayan Lenin: büyük ölçekli makina sanayine geçmeye niyetli olduklarını belirtiyordu(24). Bu, Nep'in vitesi boşa alarak "bekle gör" politikasından ne kadar farklı olduğunu, içerdeki sosyalist kuruluşa duyulan güvenin düzeyini göstermektedir. Lenin, sosyalist kuruluşun öselliklerini hiçbir zaman iç dinamikler dışında faktörlerle açıklamamış, bu anlamda bir dünya devrimi ile içerdeki kuruluşun olabildiğince ayrı değerlendirilmesini sağlamıştır. Ama etkileşimin öbür yanı, Sovyet devriminin yaşadığı sorunlar, Avrupa'daki devrim sürecine zaman zaman, etkili bir biçimde yansıtılmıştır.

Komintern'in 4. Kongresi Kasım 1922'de yapıldı. Bu Kongre'de Lenin Rus devriminin Beş Yılı ve Dünya Devriminin Ufukları adlı raporunu okuyor. NEP'i, devlet kapitalizmini anlatıyor. Bu geri adımın zorunluluğundan söz ediyor. Ama tıpkı 'Sol' Komünizm'de (uzlaşmalar sorununda örneğin) yaptığı gibi, geri adımların başka ülkelerdeki yoldaşları için de gerekli olduğunu belirtmek ihtiyacını duyuyor:

"Pratik bakış açısından da, yakın gelecekte kapitalizme doğrudan saldırıya hazırlanan tüm partilerin olası geri çekilmeye hazırlanma sorununu şimdi düşünmeleri gerekiyor".(25)

Bunu neden yapıyor?

Bunu tıpkı 1921'de "dünya devrimi beklediğimiz çizgide gelişmedi"(26) derken, tıpkı 1920'de "devrimciler bazen bunalımın kesinlikle çözülmez olduğunu kanıtlamaya çalışırlar"(27) derken duyduğu kaygı nedeni ile yapıyor.

Lenin, Avrupa'daki partilerin devrimci dalga sırasında sağa kaymasını istememekle birlikte, onların kapitalist istikrarın olabilirliğini görememelerinden korkuyor. Hep itidal öğütüyor. 1922'deki konuşmasını bitirirken "önce Rus devriminin derslerini öğrenin, ama onu taklit etmeyin" diyor. Bir yıl önceki Kongre'ye sunulan Rus tezlerinin mutlaka okunması gerektiğini ama bu tezlerin kısaltılmasının zorunlu olduğunu, "yabancıların genellikle böyle şeyleri anlayamadıklarını"(28) ileri sürüyor. Avrupalı devrimcileri uyarıyor ve eleştiriyor. Komintern için hazırlanan örgütlenme ilkelerine" okumadan ve anlamadan imza attılar"(29) şeklinde konuşuyor.

Lenin, 1922 yılında, Komintern kürsüsünde batılı sosyalistleri okul sıralarına davet ediyor...

NOTLAR

1) Maksim GORKİY, Küçük Burjuva İdeolojisinin Eleştirisi, Ortam yay., s.68

2) V.I. Lenin, Collected Works, cilt:27, s.238

3) A.g.e., cilt: 27, s:239.

- 4) A.g.e., cilt: 27, s:239.
- 5) A.g.e., cilt: 27, s:240.
- 6) A.g.e., cilt: 27, s:239.
- 7) A.g.e., cilt: 27, s:253.
- 8) A.g.e., cilt: 27, s:253.
- 9) A.g.e., cilt: 27, s:262.
- 10) A.g.e., cilt: 27, s:263.
- 11) A.g.e., cilt: 27, s:260.
- 12) A.g.e., cilt: 27, s:269.
- 13) A.g.e., cilt: 27, s:314.
- 14) A.g.e., cilt: 29, s:424.
- 15) A.g.e., cilt: 29, s:426.
- 16) A.g.e., cilt: 31, s:464.
- 17) A.g.e., cilt: 31, s:467.
- 18) A.g.e., cilt: 31, s:468.
- 19) A.g.e., cilt: 31, s:472.
- 20) A.g.e., cilt: 31, s:473.
- 21) A.g.e., cilt: 31, s:482.
- 22) A.g.e., cilt: 31, s:486.
- 23) A.g.e., cilt: 32, s:454.
- 24) A.g.e., cilt: 32, s:459.
- 25) A.g.e., cilt: 33, s:421.
- 26) A.g.e., cilt: 32, s:479.
- 27) A.g.e., cilt: 31, s:227.
- 28) A.g.e., cilt: 33, s:431.
- 29) A.g.e., cilt: 33, s:432.

Bu makale Gelenek Kitap dizisinin 21. sayısında yayınlanmıştır.

**SOVYET DIŞ
POLİTİKASINDA
İLK YILLAR**

Sovyetler Birliği dış politikası, bir "savunma" zorunluluğunun tam içine doğuyor. Dayandığı ideolojinin genel-geçer ilkeleri ile bu zorunluluğun gereklerini harmanlıyor. Yeni ve alışılmışın çok dışında bir üslup ortaya çıkıyor.

Bu kitap, "tek ÷lkede sosyalizm" mücadelesinin nasıl bir dış politika üslubu ile yürüt÷ldüğünü ortaya koymaya yönelik ve "ilk yıllar"ın bugüne uzanan belli başlı dönemeçlerinin "liberal olmayan" bir yorumunu içeriyor.

GELENEK

KDV DAHİL 2.500 TL.